

Panemunio krašto sodybų želdiniai

Gražina Žumbakienė

Straipsnyje rašoma apie augalus, kuriuos augino savo sodybose Panemunio krašto gyventojai tiek grožio, tiek praktiniais sumetimais XX a. pirmajame-ketvirtajame dešimtmetyje: dekoratyvinius medžius ir krūmus, sodus, daržus, gėlių darželių augalus, kambarines gėles. Straipsnyje remiamasi autorės surinkta medžiaga.

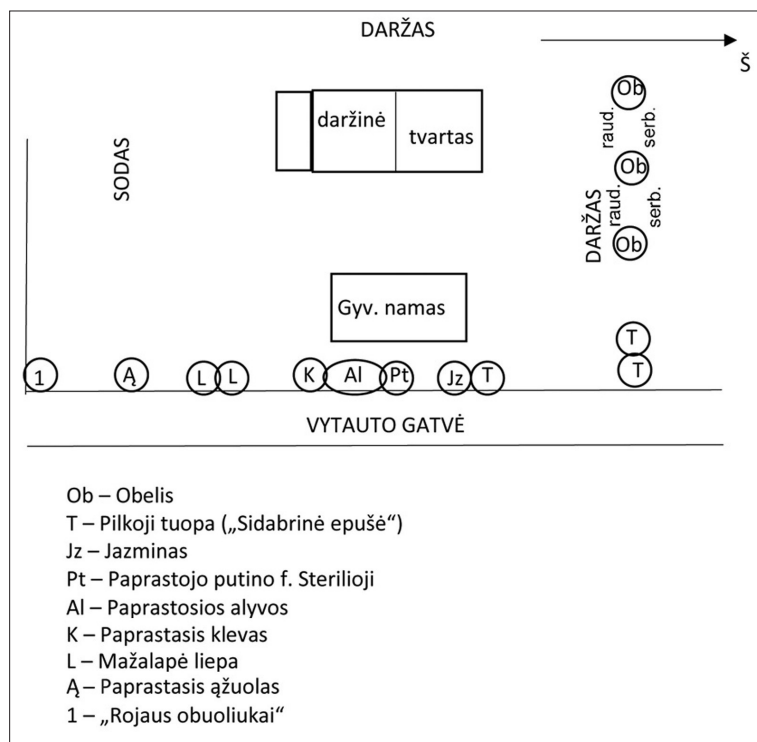
Dekoratyviniai medžiai

Visi sodino medžius, kad nebūtų „*plika sodyba*“. Jei sodyba stovi ant lauko be medžių, tai labai „*biednai atrodo*“, atrodo, gali manyti, kad ten gyvena tinginiai, apsilėidę žmonės. Elžbietos Piskarskienės vyras sakydavęs: „*Jei sodyba be medžių, tai kaip kepurė be kazirkos.*“

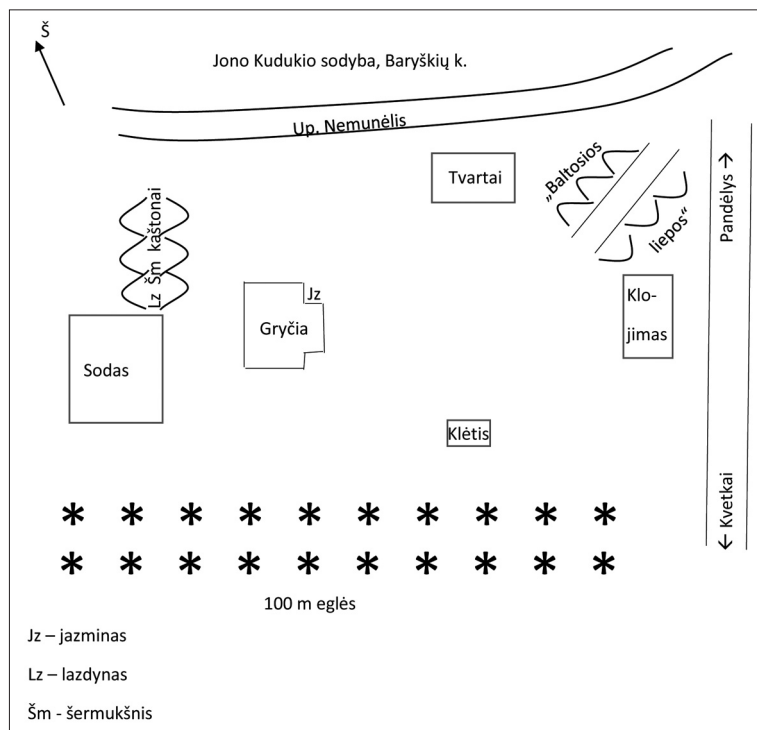
Miesteliuose ir gatviniuose kaimuose sklypeliai buvo maži, tai ir medžių juose mažai sodino. Dažniausiai medžiai buvo sodinami pagal kaimo gatvę (*palei ulyčią*). Vienkiemiuose vieni sodino mažiau, kiti daugiau, kitas ir visą vienkiemį apsodindavo.

Medžius sodino įvairiais sumetimais: a) dėl užuovėjos, kad vėją sulaikytų, nes vėtros labai plėšė, draskė šiaudinius stogus; dažnai visą sodą apsodindavo, kad apsaugotų vaismedžius nuo vėjų; b) dėl grožio; c) dėl sveikatos; d) žiemą medžiai sulaikė sniegą, netaip vėjas jų pustė; e) vasarą medžiai teikė pavėšį; f) aukšti medžiai saugojo nuo žaibo, „*nes daugiausia žaibas skelia į aukštus medžius*“; g) medžiai saugojo ir nuo gaisro, nes stogai buvo šiaudiniai; moteris pasakojo, kad jie gyvenę miestelyje, tai sodinę pagal gatvę (gatvė negrįsta) medelius, kad dulkes sulaikytų, dar apačioje prikamšę alyvų, diemedžių, jazminų, meškyčių; bet vėliau pasirodė, kad jie ir nuo gaisro apsaugojo: „*Per Antrąjį pasaulinį karą sudegė visi gatvės namai, mūsų vienas kaip spintela stovėjo*“; h) medžiuose gyveno paukščiai, gražu buvo: paukšteliai čiulbėjo, gegutė kukavo, lakštingala giedojo. Inkilus kėlė varnėnams (*špokams*): „*Špokai taip gražiai čiulba, mylėk sviete, ir dar kirminus renka, kad neišest žiedų.*“ Kai kas ir daug inkilų prikeldavęs: „*Gal virš 30 buvo pridirbęs vyras. Pavasarį sako: jau atskrido mano draugai. Išėjęs švilpia – ir paukščiai atgal švilpia.*“ Sako, kad rudenį, kai ruošiasi išskristi, tai jie su vaikais atskrenda, gieda. Inkilėlio landa turi būti į rytų pusę, nes iš rytų saulė teka. A. Gavėnas prisimena, kad jų sodyboje augusi liepa prie daržinės. Nors ji gulusi ant daržinės stogo, jos nepjovė, negenėję, nes gandro lizdas ten buvo – gali lizdą pažeisti. Tacijana Šmilienė pasakojo, kad jų tuopoje irgi buvęs gandrulizdis. Tą medį nuvertė audra ir lizde buvę gandrūkai užsimušė (tik du ir buvo). Jų motina atskridusi ant elektros stulpo vis žiūrėdavusi, žiūrėdavusi žemyn, tada ir jie su kaimynu verkdavę, verkdavę; i) medžius sodino vaikų gimimui ar taip kuriam žmogui atminti. Net susiedavo žmonių likimus su medžiais. Moteris pasakojo, kad laukiant pirmagimio, vyras manė, kad gims mergaitė, atsinešė

Straipsnis „Vermės“ leidyklai įteiktas 2024 04 22, serijos „Lietuvos valsčiai“ Lietuvos lokaliųjų tyrimų mokslo darbų komisijos įvertintas 2024 06 04, pirmą kartą paskelbtas 2024 10 28 elektroninio serialinio leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai“, ISSN 2029-0799 visatekstėje svetainėje www.llt.lt. It. Straipsnio kodas elektroniniame serialiniame leidinyje yra LLT:2024-10/76-361/EL.

Tacijanos Šmilienės
sodyba Kvetkų
miestelyje

Jono Kudukio sodyba
Baryškių kaime

eglaite iš miško. Nors gimė sūnus ne duktė, vis tiek pasodino tą eglaite. Bet ji po kelerių metų nunyko, o šis sūnus 25 metų žuvo autoavarijoje. Laukiant antro vaiko, vyras vėl laukė mergaitės ir parsinešė tris sidabrines epušes (pilkoji tuopa). Gimė antras sūnus. Kai audra nuvertė vieną epušę, sūnus tais metais pats pasitraukė iš gyvenimo. Antrąją epušę patys nukirto, nes trukdė daržui. Trečioji nuvirto pati vasario mėnesį – vyras mirė tais metais birželio mėn.

Iki Pirmojo pasaulinio karo dažniausiai sodino tik lapuočius medžius. Soddybose augo: ąžuolai (*Quercus*), kiti juos vadino laisvės medžiais; beržai (*Betula*), gluosniai (*Salix*) – juos sodino drėgnesnėse vietose, kad vandenį nutrauktų. Sodino kaštonus (*Aesculus hippocastanum*); klevus (*medžliepius*; paprastasis klevas – *Acer platanoides*), liepas (*Tilia*). Buvo beveik pas kiekvieną. Jų lapai gražiai sužaliuoja pavasarį, gražu, kai žydi, skaniai kvepia ir bitės medų renka. Liepos apsaugojo namus nuo žaibo. Net kunigai sakydavę: „Sodinkit liepas – minkštas medis, traukia griausmą.“ Pilkąsias tuopas (*Populus caescens*) vadino sidabrinėmis epušėmis, baltosiomis liepomis. Jų gaudavo iš Salų žemės ūkio mokyklos. Sodino balzamines tuopas (*topilus, topolius*) (*Populus balsamifera*), šermukšnius (paprastasis šermukšnis – *Sorbus aucuparia*), uosius (paprastasis uosis – *Fraxinus excelsior*). Uosius sodino kur pakraščiais, ypač toliau nuo daržų, nes jie „žemę gadina, visą trąšą ištraukia“; visai prie jų neauga daržas ir „labai pladijasi [plečiasi], pladnūs labai“.

Prie namo sodino liepas, klevus. Egles pradėjo sodinti tarpukariu, daugiau aplink sodą, kaip apsaugą nuo vėjo.

Iš klevų, beržų leisdavo sulą. Ant klevų lapų kepavo duoną. Tam reikėjo daug lapų. Pasakoja Elžbieta Piskarskienė: „Į Paliepio dvarą eidavom vaikai rudenį su maišais klevo lapų iš sodo rinkti dėl duonos kepimo. Nukirpdavom kotelius ir suverdavom ant siūlo. Surieta tokią virtinę ir pakabini ant aukšto.“ Tacijanės Šmilienės tėvelis buvo Kvetkų bažnyčios zakristijonas, tai pateikė mažutė rinkdavo klevo lapus babutei (mamos mamai) iš bažnyčios šventoriaus, mat visas šventorius buvo apsodintas klevais. Imdavo storo siūlo, didelę adatą – ir priveria virtines. Džiovindavo ant aukšto, siūlus tarp vinių ištiesę. Kai lapai apdžiūsta, suslegia. Suslėgtus senelis išsiveždavo ir pabaigdavo džiovinti. Ant tų lapų kepė bulvinius blynus. Ant vieno lapelio – vis blyniukas. Užkrečia košės, su šaukštu sulygina ir šauna tiesiai pečiuon ant laito.

Atskiras medžių dalis vartojo vaistams. Kai sprogo medžiai, rinko beržų, tuopų ir visų kitų pumpurus. Užpildavo degtine. Tą pumpurų užpiltinę vadino „trejom devyneriom“. Dažnai gerdavo dėl virškinimo prieš valgį „labai po nedaug“. Kiti tik topolių pumpurus rinko. Jų užpilu trynėsi nuo reumato ar „kruopelę išgėrė nuo pilvo skaudėjimo.“ Vartojo ir nuo džiovos: „Kai beržo pumpurėliai sprogs, eglės deda ir pušų pumpurėlių, užmerkia degtine, pamirko, tai gali po biškį gerioti, sako, džiova nesirgisi. Po šaukštelį. Skaitosi – trejos devynerios.“

Ąžuolo giles rinko ir iš jų kavą virė. Nuskustas nuo šakelių ąžuolo žievelės džiovino, jų nuoviru skalavo skaudančius dantis, sakė „smegenim padeda, neištrupės dantys“.

Liepžiedžių arbatą gėrė, kai negera, šaltis krečia, kad išprakaituotų.

Šermukšnių uogas žiemą valgė nuo kosulio. „Atsineši nuo klėties sušalusius. Ant virptelio kekes sukabina ir virptelį įbeda kur pastogėj.“ Iš šermukšnio uogų darė vyną, tik sako, kad nuo to vyno paleidžią vidurius: „Smetonos laikais kaimynka

darydavo iš šermukšnių vyną, tai kai balius – visi be kelnų. Ir dabar krautuvoj nusi-pirkom šermukšnių vynu, čiut spėjom namo parvažiuoti.“

Medžių be reikalo nelaužė, tikėjo, kad medis jaučia, jam skauda, drausdavo vaikus, kad nelaužytų: „Seniau buvo negirdėt, kad medžius laužytų“.

Sodas

Sako, kad sodai buvę „iš senų senovės; jau tėvelio tėvelis vedė sodą.“ Kai gyveno gatviniuose-rėžiniuose kaimuose, negalėjo daug sodų sodinti: „Kurie neišsidalinę, susigrūdę, tai nedideli sodai, kelios obelys – trys, keturios, nebuvo vietos.“ Tarpukariu išsikėlę į vienkiemius, ėmė sodinti didesnius sodus, iki 30 obelų. Priklausė ir nuo žmogaus pomėgių: „Sulig akvatos žmogaus, kaip kam patinka, kitas ir mažai žemės, o sodas didelis.“ Sodui rinko saulėtą, molingą vietą: „Rinko žemę prieš saulę, prie molio – stipra žemė. Svarbiausia – saulė ir žemė.“ Buvo vietų, kad sodas neaugo dėl netinkamos žemės: „Sodas neaugo, nupūva, tėvelis sakydavo: per šlapia. Kai paaugo, jos [obelys] išnyko, naujas pasodino, ir tos vėl išnyko.“ Sodus apsodindavo medžiais: „Nuo vėjų užstoja, kai žydi, ir taip mažiau pučia.“

Augino obelis, kriaušės, slyvas, vyšnias, kai kas paminėjo trešnes, serbentus, agrastus. Vaismedžių veislės dažniausiai buvo nusakomos pagal vaisių skonį, išvaizdą.

Obelys: alyvinės, antaniniai, auksinės renetos: „raudonai ruožuoti obuoliai, viduj ir ruoželiai, rudeniniai“; avietinės, baltinės, barvinkiniai: „labai sultingi“; bulvinės, cukrinės, černogūzai, grabštai, kiškiagalviai: „pailgi, kaip triušio galva formos, saldūs, dideli, ružavi, žiemai pasidėdavo“; miltuočiai: „kaip išvirta bulvė – miltingi ir perregimi, labai skanūs, vasarinėliai“; pepinai (papinkos), raudoniukai: „kaip akmenėliai būdavo, iki Antaninių (birželio 13 d.) išlaikydavo“; rojaus obuoliukai: „raudoni nedideli“; saldinės, serinkos: „pilkoji ir raudonoji“; vyninės.

Kriaušės: grūšnela: „rudeninės labiau, mažesnės, kietos“; dūlės: „labai skanios, vasarinės, didelės“; vyšnevskos.

Slyvos: didelės geltonos ir vengrinės.

Vyšnios: aukštosios.

Trešnės: geltonos vyšnios (česnės). Labai nedaug buvo, viena kita: „kokia viena pakrašty; bijo šalčio, saugo, kad nenulaužtų, užlaiko labai; jos sunkiai laikosi“.

Serbentų turėjo raudonųjų, juodųjų ir baltųjų. Juodųjų serbentų ne visi turėjo, nes „jiems reikia daug drėgmės“.

Agrastų – visokių: „saldžių, didelių, mažų“.

Dar senelių sodeliai buvo sodinti pakrikai. Tarpukariu vienkiemiuose jau sodino tvarkingom eilėm. Eilę nuo eilės – per penkis, šešis metrus viena nuo kitos, kiti ir per dešimt metrų. Eilėje obelis – kas keturis, penkis, šešis metrus viena nuo kitos. Vyšnias ir slyvas sodino aplink sodą: „šmotelis slyvų, šmotelis vyšnių“.

Medelius dažnai skiepijo patys į laukinukus: „pagrioviuos randa – kurie iš grūdo, paskui skiepija“. Kai patys augino, iš laukinukų imdavo sėklas, po to skiepijo. Sodinukus pirkė ir iš medelynų, iš Salų žemės ūkio mokyklos, gaudavo iš pažįstamų: „sodinukų duodavo giminė Mikėnas iš gretimo kaimo; buvo mėgėjas sodininkas“.

Jaunus sodinukus žiemai aprišdavo šiaudais ar eglių šakom, kad neapgraužtų kiškiai.

Saugojo vyšniais, kad neišlestų paukščių. Juos baidė. Kėlė baidykles, „kad plevėsuotų kas ant kartelių“. Kiti ant skersai sukaltų dviejų kartelių „švarką ir kepurę virš medžių iškišdavo“. Dar kiti „kates“ darė: „Kojinę prikėmši žolių, popierių, šieno ar šiaudų. Užriši galvą balta skepetaite ir prie uodegos – ilga plunksna žąsies ar kalakuto. „Katė“ ant kartelės iškelta. Gali du „katinus“ pakabinti ant skersinuko galų. Kaip ant botago pakabinta. Paukščiai mano, kad „katė“, bet pripranta – ir ant „katės“ jau tupi špokas“.

Dažniausiai sodai buvo tręšiami gyvulių mėšlu rudenį, kai žemė jau kiek apšalus. Krečiama ant šaknų, tik toliau nuo kamieno, apie pusę metro, kad pelės neišsiveistų: „Apsigyvena, pradeda graužti žievę.“ Tai buvo trąša ir „šilimos daugiau duoda, ne taip iššals šaknys“. Pavasari žemė su mėšlu kiek apkasama ar nieko nedaroma: „žiemą vasarą storai prikrauta“. Kiti gi mėšlo pakratydavo anksti pavasari, viršun šakelių uždėdavo, kad vištos neiškapstytų.

Kasmet genimos sausos šakos: „Nudžiūvusias šakas nuima, kitų negadino. Kaip augo, taip leido.“ Dar išpjaunama, „kad šakos negadintų viena kitos, jei kliūna“.

Baltino, kad neišsiveistų kirminai obelims „po oda“. Maišė kalkes, molį ir karvės mėšlą: „Pasidarydavo tokį makalą.“ Pasidarydavo šepetį iš arklio uodegos. Minėjo, kad šepetį darė ir iš tuščių rugio varpų. Prieš baltinimą nutrindavo žievę su šluota, šepetiu ar koku geležiuku: „Tėvelis skusdavo, prie karties geležiuką 20-30 cm ilgio prisitaisęs. Brūžino, kiek pasiekdavo. Tėvelis liepė ir vaikams, tai šie, pasiėmę lėkštės šukę ar ką, irgi brūžino.“

Petras Jakštas pasakojo, kad jie dar ir apsmaluodavę kamieną: „Kad kirminai neropotų į kitus medžius, kamieną apjuosdavo beržo tošė ar storu popierium, kartonu. Juosia kiek galint žemiau, 20-30 cm pločio juosta. Šią juostą išsmaluodavo degutu. Juosdavo pavasari. Pasibaigus vasarai, nuimdavo ir sudegindavo. Kartais kenkėjų prilipdavo daugiau, kartais mažiau, kaip kokiais metais.“

Žiemą obuolius laikė įvairiai. Tiesiog papylė ant gryčios, užmetę kailiniais, šiaudais ar lapais. Jei turėjo pjuvenų, pripylė ant spalių (ant aukšto) sausų pjuvenų, beržinių ar alksninių, storai. Eglinės, pušinės netiko, „nes kvapas, skonis netinka obuoliams“. Skintus obuolius dėliojo viena eile. Viršų vėl pjuvenos – 10-15 cm storio. Jei dideli šalčiai, viršų apklojo gūniomis, senais paltais: „Mažesnis šaltis – didumą rūbų nuimi.“ Žieminius obuolius laikė rūsiuose, kamarose kiaurais šonais dėžutėse, sukaltose iš lentelių. Perklojo sausais šiaudais, nes jie ištraukia drėgmę, sausina. Dėdavo eilę obuolių, eilę šiaudų per pusantrą – du pirštus, kad obuolys su obuoliu nesusiliestų. Černogūzai išsilaikydavo net iki Sekminių (birželio mėn.). Kai kas dėžėse obuolius perklojo sausomis samanomis ar durpėmis. Durpės kuo smulkesnės, tuo geriau – pribyra į tarpus, jei kuris supūva, tai kitų neliečia. Kiti puslaukinius obuoliukus tiesiog pildavo ant aukšto. Sušalę jie būdavo skanūs. Kai kas prikišdavo į sieną: „Parsinešdavo tėvokas laukinių obuoliukų ir prikišdavo šienan, pripilia, žiemą atneša.“

Buvo žydų, kurie versdavosi prekyba obuoliais. Jiems parduodavo dalį sodo derliaus. Pasižiūrėjo, kiek yra vaisių, užmokėjo. Žydai pasistatydavo brezento ar šiaudų palapines, ten supildavo krituolius obuolius, kartais pernakvodavo, saugodavo, kad bernai neiškrėstų obuolių. P. Jakštas prisimena, kad vieną kriaušę žydai vadino „bankrot“, nes jei nespėsi nuskinti, nepasinaudosi – vaisiai pavirs

koše. Jei veždavo vaisius parduoti toliau – į Rygą, Daugpilį, tai kraudavo į vežimą eilėmis su šiaudais. Kai vežė kur netoli, krovė į dėžes.

Daržas

Daržą sodindavo prie namų. Vienkiemiuose rinko, kur geresnė žemė, į pietų pusę, gerai buvo ir rytų pusė. Gatviniuose kaimuose ir miesteliuose vietos mažai, nebuvo iš ko rinktis: „Kur buvo vietos, ten ir nuskyrė“; „Nebuvo ko rinktis, kokia buvo žemelė, tokia gera.“ Kartais ir vienkiemiuose nebuvo tinkamos vietos, tekdavo net sode tarp obelių sodinti, nes kitur buvo smėlynas, žvyras. Dalį daržovių kai kas sodino ir laukuose. Daržai užimdavo plotą pagal ūkio dydį. Buvo ir 10, ir 30, ir 50 arų.

Augino įvairias daržoves. Sėdavo aguonų – paprastų tuščiavidurių, kurios pačios pasisėja, ir pilnavidurių, kurias reikėjo sėti. Paprastąsias vadino „prastomis“, „mažutėmis laukinėmis“, „atvirom akim“ ar „žieminėm“. Jos pačios pridygdavo daržuose. Pilnavidures dar vadino „aguonomis uždarom akim“, „spalvotomis“, „gėlinėmis“. Jos taip gražiai žydėdavo, kad net buvo sakoma: „Jau pas juos pinavijos žydi. Raudona, raudona.“ Dažniausiai turėdavo abiejų rūšių aguonų: „Prastos pačios užsisėdavo, kartais dėl gražumo spalvotų pasisėdavam.“

Agurkų sodino nemažai, juos raugdavo.

Raudonuosius burokėlius vadino *cvikliukais*, *raudoniukais*. Iš jų darė mišraines (*vinagretus*), raugdavo žiemai, žalius ir virtus. „Senobinis valgis. Stačią buroką pasidarai. Išverda, nulupa. Medinian indan deda perpus perpjautus ar ripkom supjaustai. Vasarošilčiu vandenių užpili, duonos plutelių įdedi, pastatai ant plytos ir įrūgsta. Po to išneši šalta.“ Žalius raugė taip: „Priraugia užėtką 5–6 viedrų, visai žiemai užtenka. Numazgoja, luobą apskuta, sudeda, vandenių šaltu užpila. Neslėgė. Jei jau punta aukštyn, gali prislėgti. Pelėsį vis reikia nuimti. Pjaustė gabaliukais ir sriubon dėjo. Kamaroj laikė.“

Pašarinius burokus vadino *runkeliais*. Ir patys valgė, ir gyvuliams davė. Maistui ypač tiko gelsvi burokai: „Vietoj *cvikliukų* buvo gelsvi burokai, panašūs į pašarinius iš išvaizdos. Dideli augo, gražūs, net griūdavo iš vagų. Raugdavo kubilus.“ Raugė žalius ir apvirtus. „Pašarinius burokus rauginant visai nuskuta luobą, numazgoja, apverda ir apraugia, kol pilna silkinė bačkelė. Apipildavo šaltu vandenių. Virtuvėj pastato ir išrūgsta. Iš rudenio dar kamaroj pastato. Neslėgdavo. Išrūgusius verda sriubon. Po tais burokais padėdavo neapvirtų pašarinių burokų stumbelių, surišę plonesnėm apynių virkščiom. Druskos bent kiek įberdavo. Nepjaustyti, kai verdi sriubą, tada susipjaustai.“ Raudonieji burokėliai atsirado kiek vėliau. Sako, kad tie gelsvieji burokai „gardesni nei raudoniukai, neturi tokio aitrumo“.

Augino cikorijas kavai: „Šaknis numazgoja, sudžiovina, pagruzdina pečių, palikdavo rudos. Sumala.“ Kiti pridėdavo miežių. Sako, kad cikorijų kava atėjusi iš Latvijos: „Sėjom cikoriją, čia jau nuo Latvijos mada. Latvijoje labai jau ta mada. Virdavom vien cikorijos kavą.“

Česnakų vieni sodino mažiau, kiti daugiau: „Mamytė česnaką labai mylėjo, sakydavo, skiltele įdedi, tai sriuba kaip su šviežia mėsa.“

Sėjo kanapes – 1–2 arus. Iš kanapių pluošto vijo virves, pančius: „Senelis augino dėl pančių gyvuliams, labai stiprūs, nenutrauksi.“ Sėklas vartojo kanapienei. Baidykles statė apsaugoti nuo paukščių, kad grūdų neišlestų, nors labai ant jų

nepuko: „Paukščiai naudodavosi ir žmonės, labai nepykom, kiek pabaidydavom žvirblelius vargdienius.“ Kas turėjo mažus sklypelius, kanapių neaugino: „Ne, kur čia auginsi tokiam gabaliuke žemės.“

Kopūstų daug augino, raugė, kubilus pridėdavo: „Kubilioką primeta, druskos, kmynų, paretai spanguolių, prislegia.“ Kai kas jau ir ankstyvuosius kopūstus sodino.

Daržuose buvo pilna medetkų.

Augino keletą daigų moliūgų, pailgų ir apskritų. Sodino „pakraščiuos kur, kad nelabai kliūt, jie gi labai kėtojasi“.

Morkas sėjo valgomašias ir pašarines gyvuliams.

Didžiašias pupas vadino *kiaulpupėm*. Sodino atskirai ir tarp bulvių po vieną. „Supjauna kūleliais, suriši, sustatai po tris, išdžiūsta, iškuli, išverdi – ir sietan. Padruskuoji, suplaki ir pasidraskuoja.“

Sako, kad pupeles pradėjo auginti vėliau nei didžiašias pupas – prieš Pirmąjį pasaulinį karą. Augino baltąšias, geltonąšias, rudąšias. Baltos pradėtos auginti vėliau, „jau vėliau atėjo“, „Geltonos gausesnės ir skanesnės sausas valgyti: išvirsi, spirgučių, svogūno, pieno įpili, pašutini, tai labai skanu. Rudos sriubai nelabai tinka, tada sriuba tamsi. Kiek atsimenu, senovėj tik rudos buvo daugiau.“ Pupelas sodino po 2–3, tada tvirčiau laikosi, taip neišgriūva. Kad geriau sudygtų, kiti pamirkė: „Vyro pusserės mama taip sodindavo pupelas: pirma išmirkydavo, tada sumaišo su drėgnu smėliu ir palaiko, kol daigelius išleidžia, ir tada sodino. Sako, jei pasodinsi sausas, tai, jei gaus lietaus, sprogsa jos [perplyšta] ir nebedygs.“ Tikrino, ar daigios pupelės: „Jei nori patikrinti, ar pupelės dygs, reikia į stiklinę įpilti vandens ir įmesti keletą pupelių. Jei prie „akytės“ susidaro oro pūslytė, tai geros.“

Vijoklines pupelas vadino *varpytinėmis, šabalbonais*. Joms vyniotis smeigė virptelius. Buvo baltų ir margų: „Šabalbonai baltai žydėjo ir pupelės buvo baltos. Sriubon dėjo, skanios, saldžios. Sriubai geriau tos baltos, margos ne tokios skanios. Ir šitas po tris sodino, nes ne visos dygsta.“

Juoduosius ridikus sodino maistui, daugiausia apie pupelas ar apie agurkus: „Gerai sodino. Sumuša su druska ir valgo su duona“. Juoduosius ridikus vartojo kaip vaistą: „Mamytė buvo pradėjusi sirgti, stora buvo. Širdis taukais apaugo, dusdavo. Daktaras pasakė: „Valgyk juodą ridiką ir kruopas, kad dangus matytųs – prastai, kūdai. Pasisėjo daugiau ridikų ir valgė. Visai taisyti.“ Juodieji ridikai buvo vaistai ir avims: „Avim duodavom esti, kad nebūtų kepenose blakių. Kai sveika, nelabai ėsdavo. Kai liga ima – labai ėsdavo.“

Ropes augino gyvuliams, vartojo lapus ir šaknis. Jos buvo tinkamos tuščioms vietoms užsodinti: „Kad kas išgesdavo ar nedygdavo, tai ropių pasėdavom. Anksti sėti jos ir negerai, nes spragės nuėda. Vėliau praeina tas laikas, nebepuola. Tai jei kas išgenda darže, turėdavom sėklos.“ Po Antrojo pasaulinio karo jas nustojo auginti, nes negerai karvėms šerti – pienas kartumą turi.

Saulėgražų sodino vieną kitą vaikams.

Sėtinius vadino *griežčiais*, daugiausia augino gyvuliams, bet valgė ir žmonės: „Griaužėm žalius, virdavom, iškepdavom. Tėvelis labai mėgo sriubą bulvių ir griežčių, lašiniai užtrintą.“ Sėtinius sodino kuo toliau nuo kopūstų, nes sėtinius puola drugiai: „Ropes ir griežčius sodino kur pakrašty, kad nesusijungtų su kopūstais, nes ypač griežčius labai puola drugiai.“ Sėtinius, kaip ir ropes, po Antrojo pasaulinio

karo nustojo auginti. Sako, kad nuo jų pienas negeras – kvapą turi, bet nuo jų pienas riebesnis.

Svogūnų pripindavo bent kelias pynes.

Darže augino ir tabaką. Moterys pasodindavo daigus, toliau patys vyrai tvarkėsi: *„Tėvelis pats daugiau raškė žiedus. Kai lapai užauga, skina, krauna į krūvas. Parą pastovi krūvoje, tada su apvaliu pagaliuku sutraiško kotelį ir gyslutes. Po to adata su drobiniumi siūlu veria tuos lapus, kad nebūtų visai susiglaudę, kabina, kur nėra saulės – ant aukšto, daržinėj, prieš klojimą. Džiūva. Po to nuima, tada vėl reikia glostyti, lyginti su ranka, kad nebūtų raukšlių. Vėl sukrauna į krūvelę ir uždeda svorį – ant lentelės akmenį ar plytą. Taip pastovi, po to paima koki seną puodžiuką, sudeda dalį lapų nestorai, pabarsto tarpais pjaustyto bastaro [augo pievose, rausvasis dobilas – *Trifolium hybridum*] dėl kvapo, uždeda dangtelį ir pakiša puodžiuką pečiun popiet [kai rytą būna iškūrenta], išima kitą rytą, tai atidengus pilna gryčia to bastaro kvapo. Tada tuos lapus susuka ir pjausto smulkiai peiliu.“* Augindavo dviejų rūšių tabaką. Viena – dėl stiprumo, kita – primaišyti dėl kvapo: *„Viena taboka apvaliais lapais – paprastoji [geltonais žiedais]. Ružavą – garbindavo: „Oi, kokia taboka“. Jos prideda prie geltonos. Geltona – stiprioji, o kai prideda tos ružavos, tai kvepia labai, kai rūkai. Lapas jos platus, tolyn eina siauryn, ir skonį permuša.“*

Cukriniai žirniai atsirado jau po Pirmojo pasaulinio karo: *„Cukrinių žirnių atsirado 1924–1925 metais. Prasidėjo matytis daržuos žirnių, pagaliukais prikamsytų. Po dvi ežias prisodindavo. Prikuldavo terbelytę.“*

Salotas, ridikėlius ir pomidorus pradėjo auginti tik tarpukariu, apie 1930-uosius metus.

Krapų buvo pilni daržai. Juos labiausiai iš prieskonių vertino: *„Visur dėjo, kur tik ką virė.“* Garstyčias vadino *garsvyčiomis*. Irgi buvo pilni daržai prisiveisę. *„Garsvyčios – gavėnios valgymas“*. Sako, kad garstyčias nustojo auginti Smetonos laikais: *„Garsvyčias greit nustojo auginti dėl to, kad atsirado garsvyčių miltelių parduotuvėse. Žydai, važinėjantys su kromu, irgi atveždavo“*. Kai kas augino petražoles. Nuo pūslės uždegimo virdavo džiovintų petražolių lapų.

Sako, kad reikalingiausi buvo kopūstai, agurkai, burokai. Nors visas daržoves vertino: *„Visų reikia po truputį. Be viso ko moznēt gyvint. Nēr to, be ko nemoznēt gyvint.“*

Dažnai sėjos laiką taikė pagal medžius, šventes: *„Kai medžiai sprogsta, nesodinti ridikėlių, kopūstų, griežčių – tada spragės ryja“; „Agurkus sodinti, kai vyšnios žydi“; „Alyvos žydi – reikia agurkai sėt“; „Svogūnus – per Stanislova“; „Prieš Jonines kad viskas būtų pasodinta.“*

Žiūrėjo mėnulio fazių: *„Vyro mama agurkus sėdavo trečią dieną jauno mėnulio“; „Agurkus sėti suvertime mėnesio – kai iš jauno į priešpilnį arba iš priešpilnio į pilnatį. Toj valandoj sėju, nesvarbu, ar vakare, ar rytą“; „Pilnatis – kopūstus sodinti“; „Svogūnams derina pilnatį“; „Svogūnus reikia sodint, kai nei mėnuo, nei saulė nešviest. Tada reikia, kai saulė nusileido, o mėnesio dar nēr. Taip būna tik senagaly. Kad nebūtų nei mėnesio, nei saulės ant dangaus. Nesvarbu, ar apsiniaukę, ar debesys“; „Kaupia ant pilnatis“; „Jaunam nesėdavo – priešpilnyje, pilnaty gerai.“* Buvo, kad kas nieko nežiūrėjo: *„Mamytė netikėjo: kada pasodini, tada gerai, visos dienos vienodos.“*

Svogūnus stengėsi atskirai patręšti: „*Cibuliams – vištų mėšlas. Pavasarį kai sodina, apibarsto juo aplink svogūną ir dar viršų žemėm truputį, kad mėšlas neišdžiūtų*“; „*Kai sodina cibulius, į duobutę makt truputį arklio šviežio mėšlo – cibulį virš. Tiesiai ant mėšlo patupdydavo. Tą obuolį mėšlo į tris dalis padalija*.“

Kopūstus, griežčius nuo spragių suodžiais iš kaminų barstė. Barstė ir pelenus, kai dar rasa, ant kopūstų, ridikų, ridikėlių nuo spragių. Kopūstus sūrymu, tabako lapų nuoviru pataškydavo nuo kirminų. Kirminus nuo kopūstų rinkdavo. Padėdavo ir antys: „*Turėjo ančių, įleisdavo jas, jos ir nurinkdavo. Vištos nelesa. Antys tik eina pagal gūžes ir šapena*.“

Kai tik pradeda gelsti svogūnų laiškų viršūnėlės, apipila juos pelenu šarmu, verdamu 1:10: trupučiu vandens sudrėkina pelenus, tada užpila verdančiu vandeniu, gerai išmaišo ir po 15 minučių (kad pritrauktų) pila po stiklinę ant svogūno. Kiti dėjo ajerus: „*Kai svogūnai pradeda gelsti, tarp jų pridedi storai ajerų laiškų (prikloji). Prirauni, iš šaknų dar lėlės būna, iš šaknelių pinam kasytes. Kai sudžiūna, numetam į tvartą. Kodėl padėdavo ajeras – ar kvapas jų, ar drėgmės buvo daugiau*.“

Daigyną vadino *rasodniku*. Augino savo daigus. Pasėdavo burokų, kopūstų, sėtinių, tabako sėklų. Daigyną dažniausiai įrengdavo pietų, kartais rytų pusėje: „*Kur žiemys vėjas neužpučia*.“ Rengė gale klėties, už klėties, gale daržinės, už gryčios, gale klojimo. Daigynas buvo 2m x 1,5m dydžio, kad iš abiejų pusių pasiektum ranka. Sunertas iš rąstų iš 4 pusių, kad žemė neišbyrėtų. Gali būti per vieną rąstą aukštumo ar apie tris nestorus rąstelius, maždaug iki kėlių. Tinklą uždengia nuo vištų: „*Už gryčios buvo. Tėvelis suneria tokius drūtus pagalius iš miško. Dar mamytė numegzdavo tinklą, užtempdavo*.“ Tinklą kartais ištempdavo ant kuoliukų. Jįvis pakelia aukšty, jei trukdo daigams. Jei šalnų ar šiaip šalta, kad daigeliai nesušaltų naktį, ant rąstų uždėda karteles ir ant jų paskleidžia šiaudų kūlį. Ant kūlio vėl uždėda kartelių, kad vėjas neišdraskytų. Išrovus daigus, daigyne kartais sodino agurkus ar kokį moliūgą įsodina. Jei nieko nesodina, patręšia arklio mėšlu ir iš karto apkasa kastuvu: „*Arklio mėšlas par vis geresnis, šiltas*“; „*Patręšdavo išpuvusiu mėšlu, ilgo mėšlo nedėjo*.“ Daigyne buvo pripilta geros, trašios žemės: „*Rasodnike žemė kaip pūkas*“.

Sėklų užsiaugino patys. Dėl to pavasarį sodino sėklojus: sėtinių, morkų, burokėlių šakniavaisius, kopūstų galvas. Vadino *visodkomis*. Sodino darže ar kur prie klojimo, pietų pusėje. Kartais iš pradžių pasodindavo virtuvėje: „*Visodkas jau ant pavasario (balandžio mėn.) įsodindavo virtuvėj į puodus. Kai atšyla, darže įsodina, kuolą pririša*.“ Kad nesušaltų, „*apdengia skudurais, kibiru, žieve eglės, tošį beržo net susega – kepeliiūšą padaro*“. Runkelio ir burokėlio sėklojų nesodino šalia, nes susižydi. Skirtingų veislių burokus irgi sodino toliau vieną nuo kito, nes „*jie susiženija, kai žydi*“. Sakė, kad morkų sėklojų nesodino arti tų vietų, kur pievoje yra šunmorkių, nes jie irgi gali susižydėti.

Kad geriau užaugtų daržovės ir javai, buvo prietarų. „*Jeigu aš išėjau sodinti ir kaimynė iš paskos tuoj kartu išėjo sodinti, bet ką – kopūstus, burokus ar kitus daigus, svogūnus, tai tada aš vieną daigą išraunu ir pasodinu šaknim aukšty, lapai žemyn*.“ Tikėjo, kad nebeaug: „*O jei aš nieko nedarysiu, tai jos augs, mano neaugs*“; „*Kur tarnavau, papjauna kiaulį, išvindija uodegą pasūdytą ir padeda, kol eis pavasarį sėt javų*.“

Jis eidavo sėti anksti, kol kiti nesėja. Suvalgo uodegą ir eina sėt. Jau uodegą valgo, tai žinok, kad eis sėt. Sakydavo, kad tada varpos bus didelės.“

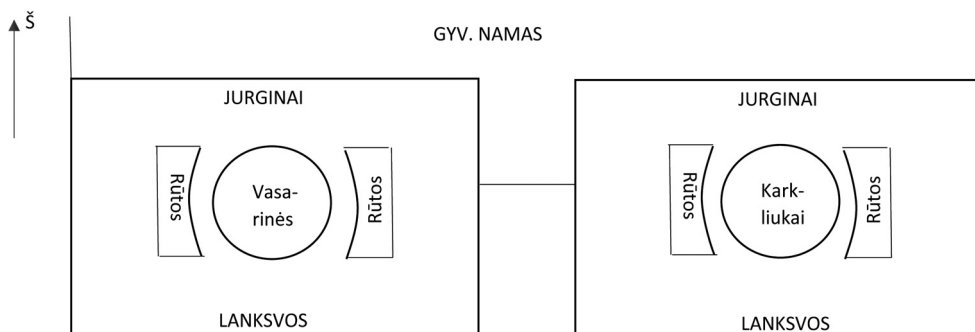
Gėlių darželis

Gėlių darželis buvo neatskiriama kiekvienos sodybos dalis: „Jei namai be darželio ir be medžio – tai kaip kepurė be kazirkos.“ Jei nebuvo darželio, tai svarbiausia ne tai, kad „neturi jokio pasipuošimo“, o tai, kad „prastas gyventojas“. „Sodino visos, kad ir senos bobelos, vis tiek turėdavo bent kiek.“

Darželį sodino dėl grožio, puošnumo, gražu būdavo, kai gėlės žydi po langais. Prie darželio reikėjo ir triūso. Darželis ypač svarbus buvo merginoms. Iš jo sprendė apie sodybos merginas. Jei darželis negražus, tai ir merginos niekam tikusios, apsileidusios: „Kas ti do merga, jei darželio nemyli, ji ir berno negaus, tinginė.“ Apie darbščias merginas sakė: „Jei kojos baltos, numazgotos, o rankos juodos – darbininkė.“ Tokias mergaites visi myli: „Jei darželis gražus, tai merga darbšti, ir graži, ne tinginė, ir kavalieriai mylės. Mergos sėdi daržely, berniokai ateina“; „Mergos tarp savęs lenktyniaudavo, kurios gražesnis darželis: vienės – gražiai, kitos – dar kad gražiau.“ Meilė gėlėms išlikdavo visą gyvenimą. Moteris sakė, kad jau esanti sena, nieko nebegalinti dirbti, tai kas rytą einanti į darželį ir žiūrinti, ar nepražydo jurgino žiedas.

Gėlių darželį paprastai rengė prie gyvenamojo namo: „Prie palungės visą laik, atsidarai lungų ir kvepia palungėj.“ Pasaulio šalių krypties atžvilgiu geriausia vieta darželiui pietinėje arba rytinėje namo pusėje. Mažiausiai tinkama šiaurinė pusė: „Darželis geriausiai į rytus, vasarius [pietus], žiemiuos neauga.“ Gatviniuose-rėžiniuose kaimuose ir miesteliuose, rengdami darželius, to nepaisė. Čia darželį rengė tarp gyvenamojo namo ir gatvės: „Darželiai kaime visų buvo prie ulyčios.“ Kartais gyvenamasis namas būdavo pastatytas labai arti gatvės, todėl darželiui nelikdavo vietos ar darželio negalėdavo sodinti tarp namo ir gatvės, nes, pavyzdžiui, ten augo dideli medžiai, tada jį įrengdavo kitoje kiemo vietoje, jei tik būdavo plotelis: „Kai prie gatvės užaugo per dideli medžiai, ėmė šaknys kliudyti – iškėlė į kiemą.“ Vienkiemiuose galėjo pasirinkti, nes vietos daug, todėl darželis dažnai buvo pietinėje pusėje, nors ir ne į kiemą ir namiškiams buvo mažiau matomas.

Darželį rengė per visą namo šoną, abipus prieangio ar tik vienoje prieangio pusėje, gale namo. Darželio plotai keitėsi. Moterys, kol vaikai maži, dėl begalės

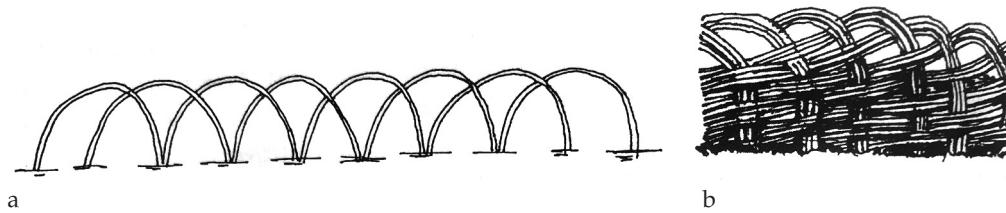
Elžbietos Piskarskienės gėlių darželis. Paliepio k.

Elžbietos Piskarskienės šeima. Sėdi (iš kairės): marti Jūratė, Elžbieta su anūku ant rankų, duktė Nijolė; stovi (iš kairės): sūnus Virgutis, vyras Adolfas, sūnus Algis

darbų negalėjo turėti didelių ir puošnių darželių. Jų dukterys jau norėjo pasisodinti daugiau ir įvairesnių gėlių, todėl dažnai didino darželį. Kiek paaugusi vyriausia dukra to ir imdavosi. Elžbieta Piskarskienė pasakoja: „Mamos buvo tik po vieną apvalią lysvę, aš jau padidinau – šonus sukasiau. 4 vaikai: 3 seserys ir brolis, aš – vyriausia.“ Darželio pakraščiuose sukasdavo pailgas lysveles, o centre dominavo apvalios lysvelės, buvo ir keturkampių. Kartais centrinės lysveles pakeisdavo: „Mamos buvo po dvi ketvirtuotas, mes su seserim pertaisėm, padarėm apvalias.“ Darželio lysveles vadino *lovelėmis*, *lovytėmis*, *lovelytėmis*. Jei darželio centre buvo sukomponuotos kelios lysvelės, tai jas vadino vienu žodžiu – *kliomba*: „Joje kelios lovytės.“

Lysvelių kraštus tvirtino įvairiais būdais: akmenukais, augalais, velėna, karklų vytelėmis. Akmenukus parinkdavo vienodesnius, kumščio didumo, nubaltindavo, ypač prieš atlaidus: „Akmenai – senas daiktas, jei neturi ko, tai akmenį uždėjai, žemė nebyra – ir gerai.“ Tinkamiausi augalai lysvelių kraštams tvirtinti: „narcizai, našlaitės, saulutės, tribuliai [laiškinis česnakas – *Allium schoenoprasum*]“. Saulutės anksti pražysta, o lysvelėje dar niekas nežydi, atrodo kaip vainikas: „Lovelėj dar nieko nėra, o jau žydi. Apsodindavo aplink kaip vainiku ir namie, ir aplink kapą. Pražysta kaip vainikas ir ilgai žydi.“ Dažnai vieną lysvelę apsodindavo vienos spalvos saulutėmis, kitą – kitos spalvos: „Vieną apsodini baltom, kitą – ružavom, trečią – raudonom.“ Kai kas sodino ir saulutes, ir narcizus kartu: „Kelmelį narcizų, kelmelį saulučių.“ Narcizai nužydėdavo ir jų grožio nelikdavo, o saulutės žydėdavo toliau. E. Piskarskienė prisimena, kad rūtas aplink daugiausia baltais *dobiliukais* apsodindavo. Kitąkart ir našlaites sodino pagal spalvą: „Kartais vien vienos spalvos prirenka.“ Lysvelių kraštus išpindavo nežievintomis karklų vytelėmis kraštus: „Po kelias kiša. Kad retesnė [tvorelė], po mažiau. Tanki – daugiau.“ Smaigstė ir paprastais lankeliais, tada karklų vyteles baltai nuskusdavo. Bronislava Tindžiulienė pasakojo, kad kartais tas nuskustas vyteles ir nudažydavo: „Vienas prantelis [viršus] baltai nudažytas, kitas – žalia, raudona, kas kokių turi. Jei dažo, tai prieš kumšydami.“ Būdavo ir netvirtintų lysvelių, tik su kastuvu palygintais kraštais: „Eini aplink ir šeri lopeta,

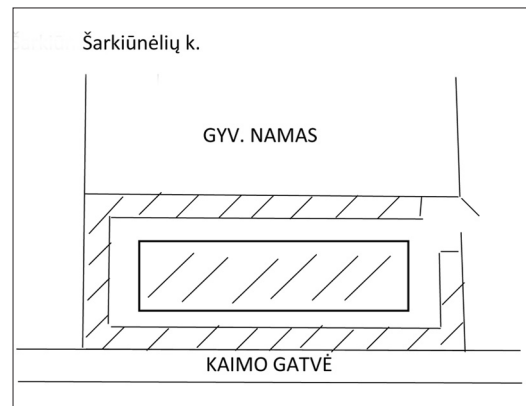
taukšt, taukšt, ir pasidaro tokia gulščia iš šono. Danteliais padaro, kai muša lopeta. Jei neturi nieko, tai ir lopeta labai gerai. Mažiau vargo.“

a) Lysevių kraštų tvirtinimas lankeliu išlenktomis karklų vytelėmis; b) Lysevių kraštų tvirtinimas išpintomis karklų vytelėmis

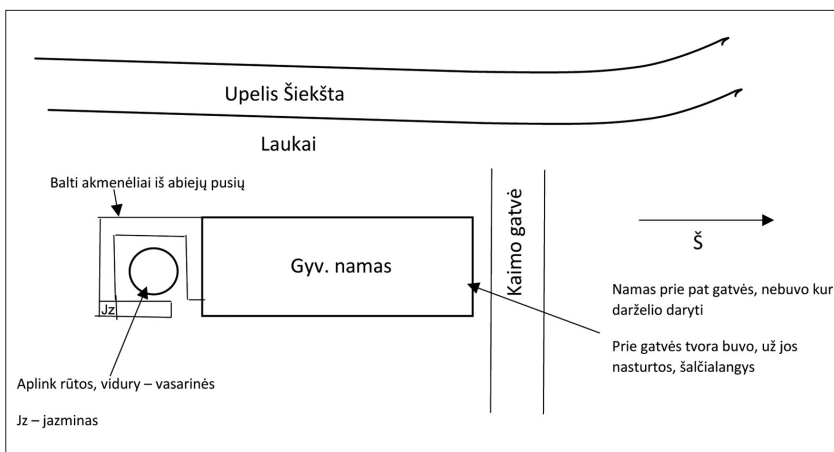
Darželio gėlės

Daugiametės. Peliokai, ašarytės (dailieji auskarėliai – *Dicentra spectabilis*). Senovės gėlė. Kerą persodindavo, nes jis išpūva: „Per porą metų reikia persodinti. Kad kokioj vietoj – ilgai auga. Kai persodini, į kitą vietą kelti.“

Abelicos, obelytės, obelica (vaistinė baltašaknė – *Polygonatum odoratum*). Baltašaknę išsikasdavo ir parsinešdavo iš miško ar lauko ir pasisodindavo darželyje. Merginos jos šaknimis trindavo veidus, kad nebūtų išbalusios: „Seniau šaknim mergos veidus trindavo, kad veidais raudonais būt, kad nebūtų išbalę.“ Tik reikėjo būti atsargioms. Eleonora Januševičienė prisimena, kad su drauge prieš Šv. Onos kermošių norėjo būti gražios, todėl labai išsitrynė su *obelica*, bet tada oda nusilupo, veidai ištino. Taip ir baigėsi kermošius. Baltašakne ir gydėsi: „Kojas ar rankas jei skauda, šaknį sudaužo, sutrina, ištrina skaudamas vietas. Dega ta vieta, dega, padega, žaizdos nepadaro.“

Bronislavos Tindžiulienės gėlių darželis. Šarkiūnėlių k.

Eleonoros Januševičienės gėlių darželis. Šiekštinkų k.

Ankstyvoji *pivonija* (vaistinis bijūnas – *Paeonia officinalis*), vėlyvoji *pivonija* (puikusis bijūnas – *Paeonia lactiflora*). Bijūnai buvo labai mėgstami ir gerbiami dėl puošnių, kvapnių, anksti žydinčių žiedų, kuriuos dar ir vaistams vartojo. Marijona Gužienė net nežino, kas gali būti gražiau už bijūną: „Prieš *pivoniją kurgi bus gražesnis žolynas.*“. Ankstyvosios pivonijos šaknys buvo vaistai vaikams nuo išgaščio, priemėčio, kai šie ko nors išsigąsta ir naktį verkia, šokinėja iš miego. Bijūnų nelabai kur galėjo gauti. Nereikia dalyti nei šaknų, nei žiedų. Šie augalai to nemėgsta. Jei jų duodi, imantis žmogus turi šiek tiek užmokėti, o šeimininkė turi šalia krūmo prakasti žemę ir ten įdėti gautus pinigus. Jei pinigų nepadėsi, naujoj vietoj bijūnai gal ir užsiveis, bet pas davusį žmogų išnyks. Bijūnas – brangintina gėlė, todėl sodindami stengėsi po šaknimis centų įmesti ar grūdų įbarstyti, kad jis geriau prigytų, augtų ir žydėtų.

Parstupas (baltoji brienė – *Bryonia alba*). Brienių uogas ir lapus vartojo, kad rankos būtų baltos. Jei jos pajuodavo, pvz., nuo šviežių bulvių skutimo ar daržų ravėjimo, patrindavo brienių lapais arba prisirinkdavo saują uogų, sutrindavo delnais ir išsitepdavo rankas. Sakydavo, kad uogos ir lapai kaip muilas išmuilina rankas. Brienė yra vijoklinis augalas: „*Parstupas turi kur nors prisiglausti*“, todėl ir augino brienes patvoriuose, darželio kampuose, prie sienų. Dažnai jas sodindavo prie namo durų. Pasakoja E. Piskarskienė: „*Mamos mama gyveno Baublių kaime ir turėjo parstupą. Pašalėję prie durų pasodintas ir vyniojasi.*“

Debesyla (didysis debesylas – *Inula helenium*). Pasak E. Piskarskienės, debesylo lapai gelbėdavo nuo audros. Jei ateina didelis juodas debesis, reikia suplėšyti lapą ir tada tas debesis išsiskirstys. Kiti debesylo lapą dėdavo ant vartų stulpo: „*Dėdavo šeimininkai ant varčios. Jei debesys ateina didelis, lapą perplėšia, padaro kryžių ir prisega. Kas tik turi, tai neša, o kas neturi – pas kaimyną bėga pasiskolinti. Kabino iš kiemo pusės, kieman kad žiūrėtų..* Debesylas aukštas augalas, todėl darželyje jį sodino kur nors kampe. Dažniausiai augino soduose, patvoriuose.

Dievo žolynas (juodoji drignė – *Hyoscyamus niger*). Šį vaistinį augalą augino, tik nebežino, nuo ko vartojo. Sodino kur pakrašty: „*Darželio vidury nesėdėjo, pakraščiuos.*“

Karkliukai (šluotelinis flioksas – *Phlox paniculata*). Moterys augino flioksus žydinčius baltais, raudonais, margais žiedais: „*Karkliukas raudonas, karkliukas baltas, margas.*“

Goštauta (goštautinė gaisrena – *Lychnis chalcedonica*). Patiko šių gėlių žiedų liepsnos spalva. Gaisrenas dažniausiai sodino darželyje prie tvorelės. Kartais jos tiesiog „išbėgdavo“ iš darželio: „*Patiko man spalva ir, kai didelis kelmas, labai gražu. Iš darželio išbėgo ir patvory auga. Jai ten gal žemė nepatiko. Patvory žolė gražiai augo.*“

Pelynas (kartusis kietis – *Artemisia absinthium*). Augino kaip vaistinį, nuo virškinimo sutrikimų. Pelynu gydė ir žmones, ir gyvulius. Ypač tiko, kai kas nors viduriavo. Sodino įvairiose vietose – kur nors patvoryje, sodelyje, pagal pamatus.

Dobiliukai, aukštieji dobiliukai, baltieji dobiliukai aukštakojai (čiaudulinė kraujažolė – *Achillea ptarmica*). Buvo labai populiarūs darželiuose. Tai esąs senovės žolynas. Šią gėlę mėgo, nes ji ilgai žydėjo, turėjo gražius baltus mažus žiedelius. Jos ir sudžiūvusios gražiai atrodo. Už šventų paveikslų užkišdavo.

Čebatėliai (mėlynoji kurpelė – *Aconitum napellus*). Patiko gražūs mėlyni ar margi (mėlyni ir balti) žiedai, ne tik panašūs į batukus, bet kai kas išžiūrėdavo ir karietą su arkliukais. Pasakoja E. Januševičienė: „Labai gražūs. Baba rodydavo: „Arkliukai, čia karieta.“ Nuplėšia žiedelio priekį: „Važiuoja priekin dvejetas arklių.“ Žiedelio priekis – šalmo pavidalo viršutinis penktas taurėlapis, kurį nuplėšus, pasirodo dvi nektarinės su bukais pentiniais – tai ir yra „du arkliukai“.

Kurpelės žiedas – karieta

Šaltmėtinės, šaltomėtės, šaltamėtės, pipirmėtės, paprastoji mėta, tikroji mėta (mėta – *Mentha*). Vienoje sodyboje augino dažniausiai dvi rūšis: „Šaltmėtinės ir paprastos mėtos“; „Šaltomėtės – netikra mėta ir tikroji mėta.“ Šaltmėčių, pipirmėčių arbatą gėrė kaip vaistą nuo viduriavimo arba apetitui gerinti. Paprastųjų mėtų ir tikrųjų mėtų dėjo dėl kvapo į rūgusį pieną, slėgdami sūrius, kartais įmesdavo ir šaltmėtės: „Pieną kai šildo, ikiša, kai sušyla, išmeta.“ Labai patiko mėtų kvapas, todėl dažnai nusiskindavo tiesiog pauostyti: „Aš ir dabar nešuos. Žiūrėk, mėtų šakelę įsitvėrus aš ir einu. Daugiausia mano priimta mėta ta, kur sūrin deda.“

Mojinėliai, Petro rakteliai (raktažolė – *Primula*).

Geltoni jurginiai, geltoni žieminiai jurginiai, laukiniai jurginiai, žieminiai jurginiai (plunksnalapė rudbekija – *Rudbeckia laciniata*). Tai aukšta gėlė, todėl ne visiems patiko, nes išgriūva, reikia rišti. Sodino prie tvorų, kampų. Viliaus Žeimio tėviškėje rudbekijomis buvo apsodinta pavėsinė: „Apsodino žieminiais jurginiais. Šonų pavėsinėje nebuvo. Jurginiai buvo storai sužėlę, kad nematysi, ir kas per kiemą eina. Įėjimas paliktas tarp jurginų.“

Rūtos (žalioji rūta – *Ruta graveolens*). Rūtas stengėsi sėti per Jurgines, kad būtų garbanotos, vešlios: „O, jau Jurgis, tai reikia sėti rūtas.“ Kartais rūtų ir nesėdavo. Tiesiog palikdavo žydintį kelmą, ant žemės pribyrėdavo sėklų ir pridygdavo. Paskui išrovė ir sodino ten, kur reikia. Rūtų arbatą gėrė nuo širdies, nuo galvos skaudėjimo.

Sinivadai (paprastasis sinavadas – *Aquilegia vulgaris*). Mažai augino, nes čia miškuose buvo pilna laukinių.

Platmėtės, plačiamėtės (balzaminis skaistenis – *Tanacetum balsamita*). Šios gėlės lapai stambūs, gražūs, žali. Į rauginamą pieną nedėjo. Sakydavo, kad riebus lapai sušunta.

Smidras (vaistinis smidras – *Asparagus officinalis*). Sako, kad „tai senobinė gėlė“. Juos sodino dėl gražumo, puošnumo, viso krūmo žalumo. Dažnai smidrų buvo dedama į sveikinimo, vardadienių ar kitokias progines puokštes. Krūmai užaugdavo dideli, tai sodino darželio kampuose, prie vartelių, prie tvoros.

Gudlelijos, geltonoji šalavija, lelijos, šalavijos (rusvoji viendienė – *Hemerocallis fulva*).

Šalavijos (mėlynžiedis vilkdalgis – *Iris germanica*). Darželiuose augo pakraščiuose, kampuose. Jie gerai auga prastesnėje žemėje, o derlingesnėje labai plečiasi: „Dieve mano, koks čigonas. Kur jį ikiši, ten auga, jis nieko nebijo. Jeigu jau čigoną įlaidei priepirtin, tai įlis ir pirtin būtinai. Žemėj trąšioj pasodink, tai tegu jį smala koks kelmas pasidaro.“

Mirtai, mirtos (mažoji žiemė – *Vinca minor*). Visžalis augalas, todėl ypač vertingas žiemą: „*Ar laidotuvėm kur, visgi žiemą žalia yra.*“

Dvimetės. *Šiurpės* (šiurpinis gvazdikas – *Dianthus barbatus*). Mėgo, kad žiedai būna įvairių spalvų. B. Tindžiulienė pasakojo, kaip sodinti šias gėles, kad jos gražiai augtų. Pavasarį reikia pasėti, rudenį persodinti „*gražiais pulkeliais*“, tai kitą pavasarį gražiai auga ir žydi. Nepersodinti jie būna iškrypę, išvirtę.

Našlaitės (trispalvė našlaitė – *Viola tricolor*).

Rožės, laukinės rožės (aukštoji piliarožė – *Alcea rosea*). Jos buvo auginamos dėl gražių žiedų, ypač pilnavidurių. Kai kam šios gėlės ir nepatiko. B. Tindžiulienė piliarožės atrodo negražios, nes per aukštos: „*Ai, prisisodino kaip ir botagų. Žiedas gražus, bet botagas negražu. Kam jis reikalingas – prie toarto, prie daržinės. Darželyje tikrai man netinka.*“

Žemieji dobiliukai (daugiametė saulutė – *Bellis perennis*). Daugiausia saulutėmis apšodindavo lysvelių kraštus. Saulutės pačios prisisėdavo, reikėdavo retinti: „*Būdavo visur darželiai užvirtę. Ai, jos darželis dobiliukais užvirtęs, nei ji ravi, nei ką. Gajūs.*“

Vienmetės. *Lineliai* (darželinis gludas – *Coreopsis tinctoria*).

Naktinukai, naktinyčios (dviragė leukonija – *Matthiola bicornis*). „*Pašalėj, palangėj kvepia.*“

Leukonijos, lepkonijos (pilkoji leukonija – *Matthiola incana*). Augino dėl gražių rožinių, melsvų, baltų žiedų ir dėl nepaprastai skanaus jų kvapo.

Medatkos (vaistinė medetka – *Calendula officinalis*). Medetkomis gydė žmones ir gyvulius. Tai buvo vienas iš pagrindinių vaistų besilaukiančioms karvėms ar kumelėms. Jei karvės užsigaudavo ar susibadydavo, kumelės patrukėdavo ar nugriūdavo, kad neišsimestų, tuoj duodavo medetką. Virė arbatą. Jos duodavo gerti iš kibiro, o kad negerdavo – su buteliu suversdavo. Gyvuliams džiovindavo visą žydintį kerą. Dažniausiai medetkas augino daržuose: „*Darže augdavo tarpu batvinių.*“ Medetkos lengvai dauginasi sėklomis. Jos pačios pasisėja ir pridygsta.

Nasturkos, nasturtės (didžioji nasturtė – *Tropaeolum majus*). Nasturtes augino dėl gražių žiedų. Jų lapus vartojo vaistams: dėjo ant žaizdų, skaudulių: „*Karštį traukia, kai tvinksta ar ištvinkę.*“

Žirnikai (kvapusis pelėžirnis – *Lathyrus odoratus*). Šias gėles augino dėl žiedų gražumo ir, svarbiausia, dėl labai skanaus jų kvapo. Sodino prie durų, palangėse, kad kvepėtų. Tai vijoklinis augalas, sudygusiam smeigdavo gluosnių ar lazdyno vyteles: „*Va, aš pasisėjau žirnikų. Žydi visokių spalvų, tik reikia varpyt. Vytelių nusi-pjauni, nugenį, žievę nulupa tiems virpteliams, suriša – ir žydi kaip kupetys. Sužysta, nesimato nei tų virptelių.*“ Kai kas į vidurį išmeigdavo tvirtą lazda, o aplink – vyteles ir jas surišdavo prie lazdos.

Darželio pupos, varpytinės pupelės (raudonžiedė pupelė – *Phaseolus vulgaris*). Sodino ne tik daržuose, bet ir darželiuose, kai kas sodino šalia darželio vartelių: „*Aukštus žabus be šakučių pastato ir viršų suriša, pasidaro lyg vainikas. Aukštus žabus atnešdavo, kad žmogus laisvai įeitų.*“

Astrai, astros, astreliai, prusontai (kininis ratilis – *Callistephus chinensis*). Moterys sako, kad vaikystėje jų nebuvo, ar buvo mažučiais žiedeliais.

Razetos (kvapioji razeta – *Reseda odorata*). Šių gėlių žiedai maži, neišvaizdūs, tik labai patiko skanus jų kvapas: „*Už razetų niekas skaniau nekvepėjo. Prieš razetų*

nėra kvapnesnio žolyno.“ Apie razetas mokyklose mokiniai dainuodavo ir šokdavo ratelius: „*Kad darželį aš turėčiau, razatėlių pasisėčiau. Nors jos žydi nežymiai, bet jos kvepia maloniai.*“

Rožičkos (darželinė rožūnė – *Lavatera trimestris*).

Gvaizdikėliai, gvaizdikai (gvaizdikinis serentis – *Tagetes patula*).

Čižikai, čižiuliai, čižiulukai (darželinis šlamutis – *Helichrysum bracteatum*). Kartais ir žiemai jų pasidžiovindavo: „*Priskini, pakabini ant gryčios žemyn galva – žiemą bukietas. Peržiem kaip gyva gėlė.*“

Levažandžiai, levažundžiai (didysis žioveinis – *Antirrhinum majus*).

Svogūninės. Baltos lelijos (baltoji lelija – *Lilium candidum*). Sakė, kad tai jautri ir gana greitai išnykstanti gėlė, sunku užsiveisti: „*Seniau retai ir labai retai kur buvo. Tai retenybė.*“

Geltonos, morkviškos lelijos (*Lilium*). „*Vienos ant Jono žydi (žiedai aukštyn žiūri), kitos – morkviškos, ant Onos daugiau žydi (su uogom lapų pažastyse ir žiedai juodais taškeliais, aukštos).*“

Narcizai (poetinis narcizas – *Narcissus poeticus*). Dažniausiai buvo nepilnaviduriais žiedais. Sako, kad dabartinių veislių narcizai neatsparūs: „*Senobiniai stovi aplink visą lovėlą. Dabartinių turėjau – visi išmirė. Senobiniai ištvėringi.*“

Tiliponai, pilyponai (tulpė – *Tulipa*).

Gladijolės, liondros (kardelis – *Gladiolus*). Juos sodino dažniausiai centrinių lysvelių viduryje arba jais visą lysvelę apsodindavo: „*Oi, kad prisisodinau cielų ežių liondru.*“

Šakniagumbinės. Jurginai (didžiagraižis jurginas – *Dahlia pinnata*). Jurginus skirsto pagal žiedo formą: korinukai (kaip bičių korys), spurguočiai (ilgi lapeliukai, galai kaip pavynioti), paprasti (nedideli žiedlapėliai, nesusukti). Iškasę žiemai užrišdavo pagal žiedų spalvą atitinkamos spalvos siūlų.

Dekoratyviniai krūmai

Darželiuose, ar šalia jų sodino skaniai kvepiančius ir gražiai žydinčius krūmus.

Bez dai (paprastosios alyvos – *Syringa vulgaris*). Sodino dėl gražių kvepiančių žiedų.

Diemedžiai (*Artemisia abrotanum*). Šio krūmelio žiedeliai smulkūs, žaliai gelsvi, nežymūs, bet žmonėms patiko gražūs, sidabriškai pilki diemedžio lapeliai, jų malonus kvapas. Jį galėjai rasti beveik kiekviename sodyboje: „*Diemedžių daug būdavo.*“ Jį ir dainose mini: „*Augo diemedėlis kreivas ir šakotas./ Mano mergužėlė slauna ir bagota.*“ Diemedėlis ypač atsimenamas, kai liūdna. E. Piskarskienė prisiminė dainą, kaip mergelė gailiai verkia po žaliom diemedžio šakelėm, nes ją už nemylimo bernelio eiti močiutė išvarė: „*Oi diemedi, diemedėli, diemedžio šakele./ Po diemedžio žaliom šakom sėdi jauna mergelė./ Ko sėdi, jaun mergele, ko nieko neveiki?/ Ko rymoji ant rankelių, ko taip gailiai verki?/ Kaip neverksiu, neraudosiu, kad man močiutė barė./ Už nemylimo bernelio man eiti išvarė./ Eisiu už jo, nors nemyliu, darykit vestuves./ Man padirbkit juodą grabą – sykiu laidotuves.*“ Diemedį vartojo vaistams nuo kosulio.

Erškėčiai, erškėtrožės (*Rosa*). Augino dėl gražių žiedų ir skanaus jų kvapo. Sodino erškėčių baltais ir rožiniais, pilnaviduriais ir tuščiaviduriais žiedais.

Jazminai (darželinis jazminas – *Philadelphus coronarius*).

Medeliai (baltauogė meškytė – *Symphoricarpos albus*). Patiko, kad žiedai turi savotišką kvapą: „Mama mėgo, kai žydi – paduoda tokį dušną kvapą.“ Meškyčių uogomis per Vėlines puošė kapus, iš jų kryžių sudėdavo, įvairius ornamentus: „Ant Visų Šventų deda kryžius ant kapo. Po dvi uogytes sudeda lig pusei kapo.“

Putinai (paprastasis putinas, f. sterilioji – *Viburnum opulus*, f. sterile). Augino dėl gražių baltų žiedų, krūmai užaugdavo dideli, todėl juo sodino kur darželio kampe: „Putinas prie gonkų.“

Baltažiedžiai (juoduogis šėivamedis – *Sambucus nigra*).

Vilko kvietka, šalčiolangys, šalčiolongis (paprastasis žalčialunkis – *Daphne mezereum*). Sodybose augino šį labai nuodingą krūmelį dėl grožio ir vaistams: „Tėvelis parnešė iš miško, kad gražiai žydi, kvėpia. Dar sniego yra, jau žydi.“ Jonas Kudukis prisimena, kad kieme buvo bent pora krūmelių: „Motina prie reumatizmo pripažino, žievetę lupdavo ir spiritu apipildavo. Skaudamas kojas trynė.“

Augalų išigijimas

Vasarinių gėlių sėklų savo pačių prisirinkdavo. Su draugėmis pasidalindavo, jei kokių neturėdavo: „Pas drauges gaudavom. Mergos kaimo dalindavomės jurginiais.“ Kita moteris prisimena, kad gėlių gaudavo iš tetos: „Gėles įsitaisydavau iš tetos, kuri gyveno Geidžiūnų kaime. Kaimas ilgas, daugiau kilometro, ten visi ir prisimainydavo visokių gėlių.“ Daugiamečių gėlių dažnai pasiimdavo iš tėviškės. Viena moteris sako, kad ir dabar dar augina iš mamos gautas baltas lelijas, o diemedis ir mirtos esantys dar jos bobutės palikimas. B. Tindžiulienė dar vaikas būdama piemenavo, šeimininkai jai leisdavo tvarkyti jų darželį. Ji prisimena, kaip eidavo pas pažįstamus žieminių gėlių: „Nueinu pas pažįstamus: „Teta, man reikia šaknų.“ Sako: „Vaikel, tau reikia plencų, ne šaknų. Kų dirbsi?“ Sakau: „Daržely trūksta, tuščia vietos“. Kokių duoda, tokius įsodinau.“ Kitos mamos pažįstamas buvo grafo liokajus, jis mamai kartais įdomesnių gėlių duodavęs pasisodinti.

Gėlių sodinimo tvarka

Aukštas gėles, dažniausiai žiemes, sodino darželio pakraščiuose prie tvorėlės, o žemesnes, daugiausia vasarines – centrinėse lysvelėse. Palangėje sodino žemesnes, kad šviesos neužstotų. Čia stengėsi sodinti kvapnias: „Palangėj, kurios daugiau kvėpia: razetos, naktinukai,– langą atidarai.“

Darželio trėšimas

Žiemes gėles rudenį apdėdavo smulkesniu mėšlu, „kad šilčiau šaknim“. Pavasarį, kai pradeda sodinti vasarines gėles, pabarsto kuo smulkesniu, perpuvusiu mėšlu, skiedryno žeme, iš daigyno geros žemės atneša, po šiaudų stirtomis būdavo supuvusių šiaudų. Vasarą kartais palaistydavo paraugintu mėšlu: „Karvių mėšlą parūgindavo kokias dvi savaites, tada maišėm čystu vandeniui ir laistėm, tada geriau auga, ir šaknys spakainos – ant jų kirmėlių neatsiranda.“

Darželio priežiūra

Atitekėjusi marti perimdavo darželį iš anytos, kai ši nebegalėjo: „Iš pradžių uošvienė, marti tik padėdavo. Vėliau, kai nebegalėjo, tada jau marti tvarkė.“ Paaugusios dukterys darželį perimdavo iš mamos. Mergaitės iš mažens mylėjo gėles, nuo 7–8 metų padėjo tvarkyti darželį, kai ėmė pažinti gėlės, „kai talkavoji, kad gėlė“. O jau visai darželį perimdavo nuo 10–12 metų, „kai įeidavo protan“. B. Tindžiulienė prisimena, kaip jai patikdavo tvarkytis darželyje: „Palaidžia sekmadienį šeiminių tėvas, tai einu į jų darželį dirbti. 10–12-os metų – aš po darželį duoduos, bet man duoda valių.“ Paprastai darželį perimdavo vyriausioji dukra. Pasakojo E. Piskarskienė, kuri buvo vyriausioji iš trijų seserų: „Man buvo tik 12 metų, kai mama man visai atidavė darželį. Vidurinioji sesuo išsimokė ant siuvėjų, tai kai aš ištekėjau – perėmė jauniausioji sesuo.“

Moterys sako, kad mergaitėms nebuvo duota laiko darželiui tvarkyti. Tvarkydavosi dieną, visiems atsigulus pogulio, arba vakare, jau visiems sumigus: „Darželiui laiko nebuvo duota – jaunimo slaptas darbas: visi gula, miega, o jaunimas [mergaitės] po darželį čiūža, vakare tvarkosi.“

Mėgstamiausios gėlės

Garbingiausia gėlė buvo rūta. Labiau mėgo tas, kurios kvepia. Sakė: kai žydi, visos gražios. Visgi išskyrė baltai žydinčias gėles.

Laidotuvės

Mirusių žmonių gėlėmis nepuošė. Gale galvos pastatė kryželį, aplink – žvakių. Tik jaunus mirusius puošė žalumynais. Mergaitei rūtų vainikėlį uždėdavo ant galvos, berniukui prisėgdavo rūtų puokštelę prie krūtinės. Pagalvėlę apdėdavo rūtomis: „Jaunus rūtų šakelėm apsegioja. Senų niekas nepuošdavo.“ E. Piskarskienė prisimena, kad mirė 18 metų mergaitė džiova, tai ją kaip jaunąją aptaisė, vainikėlį uždėjo. Jauniems ant karsto dangčio dar uždėdavo ploną gražų rūtų vainikėlį ir kryželį rūtų. B. Tindžiulienė sako, kad ir neseniai mirė apie 70 metų vyras, nevedęs buvo, tai artimieji paprašė: „Nupinkit aplink rūtų vainikėlį ir kryželį“. Prie galvos ir senam, ir jaunam kartais pastatydavo kambarinių gėlių vazonų.

Dėl kvapo žiemą pastatydavo „eglutes dvi ar keturias, jaunas, laibutes, ripkon ar indan įstatydavo. Smokas kitoniškas, kai eglalių yra. Eglutes pastato prie galvos ir prie kojų, jei turi. Vasarą berželių pastato.“ Vežant karstą vežime pastato eglaičių ar berželių. Kai lydėdavo jauną, nevedusį į kapus, tai „jaunimas pasiima numirėlių“. Ir arklį, ir ratus apjuosia vainiku ar vieną juostą vienam šone, kitą – kitam. Žiemą vainikus pynė daugiausia iš eglės, pušies šakelių. Vasarą – daugiausia iš ažuolo. Jei neturėjo užtenkamai ažuolo, tai pamaisė uosio, klevo ir liepos, žilvičio, „kas tik lapingesnis“. Tokiam dideliame vainikui nupinti atveždavo visą vežimą priskintų šakų. Vainiką nešė berniukai ar mergaitės. Supiltą kapą apvyniodavo tuo vainiku.

Tik po Antrojo pasaulinio karo, sovietiniais laikais, pradėjo nešti gėlių visiems: „Dabar tai nebesiskiria, ar senas, ar jaunas numirė – vienodai.“

Kapų priežiūra

Ant kapų sodino rūtas, našlaites, saulutes, mirtas (žiemes), pinavijas, erškėčius. „Anksčiau koks rūtos kelmelis įsodintas, kokia mėta kur pakraštėly įkišta, dobiliukai. Bezdu buvo visur pilna.“ Sako, kad kapų anksčiau taip, kaip dabar, nežiūrėję. Daug būdavo apleistų: „Būdavo toks džiuuglynas.“

Vestuvės

Jaunajai vainikėlių pynė iš rūtų, nedidelė, 3–4 cm skersmens, ant pačių rūtų kotelių. Jaunajam segė prie švarko atlapo tokį pat vainikėlių arba rūtų šakelę kartu su surištu baltu kaspinėliu: „Rūtų šakelė su kasnyku. Labai seniau – buvo surištas, vėliau raukta rožytė.“ Jaunajam kaspinėlis platesnis (per tris pirštus) ir ilgesnis, o pajauniams mažesni kaspinėliai: „Stuga per porą pirštų platumo.“ Kaspinėlių „galai ilgi, maskatuodavo“. Pamergės prie plaukų rūtėlę segė segtukais ar už šukų užkišdavo. Jei turėjo rūtų (vestuvės daugiausia žiemą buvo), tai ir prie staltiesės viršaus prisagstydavo po rūtų šakelę – išdalina tiesiog po lapelį (kaip ir šakelė). Apipindavo jaunųjų tauresles.

Kad rūtų turėtų ir žiemą, jas rudenį, kai pradeda šalti, apklodavo eglėlių šakom. Pasakoja Paulina Jurėnienė: „Žiemai atsinešdavau eglėšakių. Atsinešu pagaliukų dvišakių, vienan galan – du, kitan galan – du. Ant jų prisidedu kartelių, viršun plonas sluoksnis samany. Ant jų – eglėšakiai, iš šono – eglėšakėm užkloju. Sniegas apsnigs ir rūtos žaliuoja viduj. Žiemą, kai reikia, yra rūtų.“ Kiti rūtas skynė rudenį – iškasa duobelę, apkloja lentelėm, kokiais skudurėliais, užpila žemėm.

Jei neturėjo rūtų, tai ėmė kambarinę mirtą. Vainikėlių saugojo. Viena moteris pasakoja: „Mamos vainikėlis prieskrinky išliko iki man buvo 40 metų. Tėvelis sakydavo: „Nepameskit to vainikėlio, bus mamos prisiminimas.“ Per vestuves vainikais apipindavo duris. Žiemą pynė iš bruknienojų, eglės, kadagio šakelių. Vasarą – iš ažuolo, berželio idėjo, rudenį įmaišė šermukšnio šakelių su uogom. Ir dar pavinguodavo į kiemo pusę, sakydavo: „Kuo toliau nuvingiuoji, tuo gražiau.“ Įkišdavo į tuos vainikus gėlių. Kuris vainikėlio galas ant žemės, ten gėlių nedėjo, tik virš durų ir šonuose.

Vardadieniai

Vardo dienos proga pynė vainikus – didelį ir mažą. Didžiuoju apvainikuodavo visą durų staktą, mažąjį kaldavo prie durų akių aukštyje. Vainikus nešė ir kalė naktį, kad niekas nepamatytų. Vasarą sveikino Jonus, Onas, Petrus, Povilus, Emilijas, Jokūbus ir kitus. Didįjį vainiką dažniausiai pynė iš ažuolo šakelių, „vardo dienoj daugumoj stengėsi ažuolo gauti“. Pamaišė klevo šakelių, paparčių idėdavo „ant Jono“. Prikaišiojo bijūnų po vieną žiedą, jurginų, tiko baltos ramunės. Mažąjį vainikėlių jaunam žmogui pynė iš rūtų, vidun įkišdavo atviruką, kartais prikaldavo puokštę gėlių: „Bukietą prikala akių aukštyje [aukštyn žiedai] ir atvirutę užkiša šonan.“ Žiemą (Kazimierui, Juozapui) vainikus pynė iš eglės šakučių, mažąjį vainikėlių – iš kadagio šakelių. Dažnai primaišė pušies šakelių, bruknienojų: „Šakelė eglės, šakelė pušies, šakelė kadagio, šakelė bruknienojų. Visus keturis maišai iš eilės – po šakelytę, po šakelytę, ir labai dailiai tada atrodo.“ Įpindavo popierinių gėlių ar „spalvoto popieriaus

*Kala vainiką Joninių išvakarėse. Ratkūnų k.,
Suvainišio parapija. 1952 m. Fotografavo
Angelė Vyšniauskaitė. LNM, nr. 5801*

*stugelyčių“. Per vardadienius apipindavo
varduvininko kėdę žalumynais su gėlėmis
„Niekad nekėlė neapipinto kėslo“.*

Gegužinės pamaldos (*Mojava*)

Gegužės mėnesį vakarais buvo meldžiamasi Marijai. Pamaldoms įruošdavo altorėlį. Vieni darė puošnesni, kiti – paprastesni. Altorėlį įruošdavo seklyčioje arba rūbų klėtyje, jei ši būdavo didelė, prie galinės sienos. Jei seklyčioje, tai tarp dviejų langų, bet langų neužtiesdavo. Pastatydavo ne per didelį stalą. Jį apdengdavo balta staltiese iki žemės ar trumpesne. Kas turėjo nertą staltiesę, tai ją klojo ant baltos lygios, vienos nertos neklojo. Marijos paveikslą statė ant staliuko, atremtą į sieną, arba kabino ant sienos „*normaliame aukštyje*“. Paveikslą kartais apipindavo bruknienojais, kai jų turėjo. Ant sienos tą vainikėlį tvirtino apie paveikslą, ant rėmo nedėdavo. Ant sienos užtiesia gražią lovatiesę (*kopą*) ar nieko netiesia. Ties paveikslu, ant staliuko, pastato dvi žvakes, tarp jų – kryželį. Jei

*Vardinių vainiku papuoštos durys.
Ratkūnų k., Suvainišio parapija. 1952 m.
Fotografavo A. Vyšniauskaitė. LNM,
nr. 5800*

*Vardo dienos sveikinimo
atvirukas. 1925 m. kovo 19 d.
užrašyta: „Širdingiausių linkėjimų
vardo dienoje“*

jo neturi, tai taip apsieina. Žvakes įstato stiklinėn, „apisuka koku skudurėliu, grūdų nepylė“. Pamerkia gėlių prie žvakių: „Į puodynaites įmerkia. Ievos pradeda žydėti, paskui bezdai pradeda, tada ievas pakeičia. Iš laukų nenešė labai. Kai atsiranda purienos, ir jų stiklinėn pamerkia.“ Staliuko šonuose pastatydavo nužievintas, sausas, apipintas bruknienojais ar pataisais kartis ir išsprausdavo tarp lubų ir grindų, ar nuo stalo iki lubų. „Pataisų maišus atsinešdavom. Mergaitės apipindavo. Čia jau jų darbas. Vieną eilę deda – užvynioja, tada kitą eilę, kad pagalio nesimatytų. Kai išsprogę berželiai, juos šalia pastato vyrai į išgręžtą kaladėlę.“

Sueidavo kelios šeimos. Vakare, kai viskas apsiruošta, „visi suklaupia. Suolų nebuvo. Tik kad labai kokia sena bobutė, tai ją pasodino ant kokio suoliuko. Litanią sugieda, Marijos giesmę. Kieme jaunimas dar padainuoja, išėjęs iš mojaus, ne giesmes. Kaip ti melstis, ale pakvailiot buvo roda.“

Devintinės

Švenčiausioji Kristaus Kūno ir Kraujo šventė (Devintinės) prasideda devintosios savaitės po Velykų ketvirtadienį ir švenčiama 8 dienas. Pirmąją dieną į bažnyčią nešėsi 9 vainikėlius iš lauko gėlių. „Mamytė sakydavo, kad reikia iš 9 laukų.“ Būdavo, kad nupindavo vien iš rūtų: „Matydavau, kad per Devintinį būdavo vien rūtų vainikėliai, mažučiai, ar rūtų šakelės sulenktos.“ Vainikėliai apie 6–7 cm skersmens ar mažesni. Juos visus sunerdavo ant šilkinio kaspinėlio ar šiaip ant kokios atkirptos medžiagos juostelės: „Sumeri, suriši bantelį.“ Vainikėliai bažnyčioje išbūdavo 8 dienas: „Prieš pirmutinį našparą nuneša bažnyčion ir laiko iki paskutinio našparo.“ Bažnyčioje vainikėlius sukabindavo: „Vinių niekas nekala, kur randa, ten užkabina, labiausiai apkabindavo klausyklų užpakalinę pusę už visų išpjauštųjų.“ Taip pat bažnyčioje pirmąją Devintinių dieną statė berželius. Tikėjo, kad berželiai yra pagrindinė apsaugos priemonė nuo perkūnijos. Juos paprastai statė šalia suolų, prie vidurinio tako: „Vidury bažnyčios prie lomkų [klauptų] pastato, pritvirtina prie tokių kablių, kurie buvo vėliavoms.“ Panemunio bažnyčioje nebuvo klauptų (lomkų), tai berželius statė prie sienų: „Panemuny nebuvo lomkų, sena bažnyčia, paprasti suolai, tai pastato pasieniuos berželius.“ Berželiai bažnyčioje taip pat išbūdavo 8 dienas.

Paskutinį ketvirtadienį bažnyčioje šventinami žolynai ir vaikai. Tą dieną moterys ateidamos atsinešdavo ir lauko, ir darželio gėlių, kokios tik žydi: jazmino, bijūna, putino, jei žydi, diemedžio, rūtų, mėtų, pakalnučių, pelyno šakutę įdėjo, „kad vaistas apšvintintas būtų, berželio šakelę, kiekio: „Kietį labai skaito nuo griausmo.“ Tuos vainikėlius pasiimdavo rankon ir jie buvo šventinami kartu su atsineštais žolynais. Paskui šventinami vaikai, kad sveiki ir laimingi augtų, geri būtų, nes dėl jų būna visokių bėdų. E. Piskarskienė prisimena, kad juos, vaikus, tėvelis veždavo į bažnyčią: „Paskutiniam mišpare, tėvelis pakinko arklius ir veža bažnyčion, didesnius ir mažesnius, visus. Bažnyčioj žoles šventina, ir paskiau vaikus šventina.“ Po šv. Mišių, moterys lauždavo berželių šakeles. Bažnyčioje kildavęs triukšmas. Vaikai išsigąsdavo. „Paskutiniam mišparan moterys puola laužti visus berželius, vaikai rekia išsigandę.“ Pašventintus berželius ir gėles parsinešę namo, užkaišiodavo visuose pastatuose – apsauga nuo griaustinio. „Kart su berželiais užkišdavo ir tvarte, ir klojime, ir namų palėpėj. Gali iš oro pusės, ne ant aukšto. Paskirstai po kelis. Mama

skirstydavo ir nešdavo.“ Devintinių žolynais parūkydavo, „kad gyvulius laidi oran ar kunigas kalendavoja, ar prie ligonio parūko, kad dūmais kvepēt“.

Per Devintines vainikuojami kryžiai. Kokių nors lapų iš lauko, gėlių prirenka ir nupina vainikus. Nebūtinai didelį vainiką uždėti, tik svarbu ne kryžiaus apačioj, bet aplink *mūką*.

Žolinė

Per Žolinę moterys nešė į bažnyčią šventinti puokštę darželio ir lauko gėlių, kartu sauželę rugių, surišę nosinaiteje, „kad per sėją šventų rugelių būtų“. Pašventintus žolynus užkišdavo pastogėj, kad namus saugotų nuo visokių nelaimių.

Verba

Per Verbą į bažnyčią nešė šventinti kadagio (*ėglio*) ir *verbos šakelių*. Verba – tai gluosnio šakelės su „katytėmis“ (žiedais stačiuose žirginiuose). Šių karklų šakelės rusvos. Per Verbą „katiniukai“ turi būti jau išsprogę: „Išsprogus, su kačiukais, kai žabas – tai niekai.“ Jei ankstyvos Velykos, iš anksto šakeles nešė į gryčią ir merkė, kad išsprogtų: „Atsineša verbą anksčiau, pamerkia ramiam (nei šiltas, nei šaltas, kaip upės, kad gali maudytis) vandeny, kad išsprogtų.“ Sako, kad verba buvo svarbiau nei *ėglis*: „Ar ti *ėglis* bus ar nebus, o verbos šakelė – būtinai, skaitos – Kristui po kojų metė.“ Kad būtų gražiau, pridėjo šakelę kambarinės mirtos ar kitų kambarinių žydinčių gėlių, jei turėjo. Verbą nešdavo apasukę kotelius popierium, kad nedurtų. Viršų popierių apvyniodavo ryškesniu, gražesniu siūlu, kad popierius laikytųsi: „Apvynioji popierėliu, siūlu ar stugelyte suverži“; Kiti spyglius nuo kamieniuko nuvalė ir drobinii siūlu surišo. Kas bažnyčion ėjo, visi nešėsi verbą: senelis ar vaikelis. Vaikam ir vyram mažesnius kvietkelius sutaisydavo.“ Anksčiau daug kas turėjo pasisodinę verbos ir *ėglio* dėl savęs prie namų. Verbų rytą pirmutinis atsikėlęs plaka (*verbuoja*) kitus dar gulinčius su *ėgliu*. Per kojas duoda: kur plika mato, ten ir duoda, ir sako: „Verba plaka, ne aš plaku, paganyk telyčias, nepamesk trinyčių.“ Moteris prisimena, kad jų tėtė prašydavęs kadagiu paplakti: „Man kojas skauda.“

Tuos kadagius, su kuriais plakė, kišo į krosnį, į bažnyčią nešė naujų pasiėmę. Parnešę verbas užkišdavo visų pastatų palėpėse, kad perkūnas „nеспirtų“. Iš lauko pusės ir iš vidaus: „Ant namo už gegnių, grebėstų kaišioja. Užulipi – tai prikišta pilna. Mama atitekėjus rado ir ji vis padėdavo. Neišmesdavo. Visgi kasmet esti.“ Kas daugiau trobesių turėjo, tai ir didesnes verbas nešėsi, kad visiems užtektų. Sako, kad verba saugo nuo perkūnijos, gaisro, nuo visokių nelaimių, „bado, maro“, esanti Dievo palaima namams. Parėję iš bačnyčios, rūkė, šventino visas trobas – gyvenamąją namą, tvartus, kluonus apvaikščiodavo: „Kai pareina iš Verbos – apie gryčių ir iš lauko pusės, ir iš vidaus, ir apie tvartus, ir daržines, visur, visur. Įėjus į trobesį, vienam kampely pastovi, kitam.“ Į koki geležinį daiktą – kibiriuką, keptuvę, dubenį ar taip kokią *blėkinytę* – įdėdavo iš krosnies žarijų, ant jų – verbos ir *ėglio*. Kai kas ir dabar parūko trobą nuo griausmo: „*Ėglį uždegi rankoj, pašvaistai po gryčių*.“ B. Tindžiulienė prisimena, kad verbos nuo griausmo prikaldavo ir prie tvoros: „Prie tvoros stulpelio iš kiemo pusės su vineliu ar dratele sukryžiuoja dvi šakeltes – šakelė verbos, šakelė *ėglio*, vežimo nereikia [po nedaug] ir prikala.“ Vasarą, kai

matydavo, kad ateina didelė audra, parūkydavo gryčią: „*Tartum, kai parūko, ir ne taip baisu būna.*“ E. Piskarskienė prisimena, kad prieš pirmą audrą verbą dėdavo ant langų: „*Kai ateina debesys, smarkiai ima griauti – ant langų padėlioja išskleistas šakeles, pastato ar paguldo ir ėglio, ir verbos, ir mirtos – kas pašventinta Verbų sekmadienį. Keli yra gryčioj langai, ant visų ir dėlioja. Per pirmą perkūną taip deda. Pastovi ant langų kelias dienas, gal ir savaitę, tada surenka – ir pečiun.*“

Pavasari, kai leidžia gyvulius pirmąkart į lauką, parūko, kad apsaugotų nuo audrų ir kitų nelaimių. Išardo verbą, tik ėglį paima, užmeta ant anglių kuo daugiau spygliukų: „*Tėtė varo iš tvarto, o mama stovi lauke prie durų ir aprūko: pakiša vis po nosim gyvuliui, kad tą dūmą pagaut. Karves, avelas. Avelas išleisdavo anksčiau, bet ir vienas avelas parūkindavo.*“ Kartu ir šventintu vandeniu apkrapina. Kiti aprūkina tvarto viduje, tai šventus žolynus deda ant anglių lygintuve, tada ir tvartas pasirūkina: „*Ir apeini visus viduje su prosu. Kiaulių – ne. Mažai jos eina į lauką, jų neilgas gyvenimas, nėra ko jom linkėti.*“ Sako, kad karvės pasidaro tada jau neramos, kaip ir nujausdamos – nori laukan. Kai prasidėjo „*šitas kolūkinis gyvenimas*“, tada nustojo gyvulius aprūkinti.

Mamos parūkindavo ir viščiukus, žąsiukus, kad vanagai jų neišnešiotų, kad geriau augtų. Juos taip pat apkrapindavo šventintu vandeniu. Ir dabar dar kai kurios „*senosios parūko*“.

Verba rūkė namus, kad geresnis kvapas būtų prieš kunigui kalėdojant (kalendavojant): „*Perneši degančio ėglio, užkoimpa, pasikeičia kvapas.*“ Jei sunkesnis ligonis guli, irgi parūkė ėglio – „*permaino orą*“. Ar kai numirėlį išveža, tą kambarį parūko. Ir taip kada parūkydavo, „*tuoj oras kambary atsomaino*“. Parūkydavo mažus vaikus, „*kai išsigąsta*“.

Verbą laikė maišelyje (terboj), pakabintame priemenėje ar gryčioje ant sienos, toli neslėpė (nekavojo).

Pirmoji Komunija

Mergaitėms pynė rūtų vainikėlį „*ant visos galvos*“, o berniukams segė prie krūtinės mažą rūtų vainikėlį ar rūtų šakelę su baltu kaspinėliu. Ant žvakės užmaudavo mažučiuoką rūtų vainikėlį ir mergaitėms, ir berniukams.

Įvairus gėlių panaudojimas

Sekmadienį eidamos į bažnyčią mergaitės ir moterys nešėsi mažą gėlių puokštelę rankoje. Daugiausia tokių, kurios kvepia, nes tas labiau mėgo. Tai *bezdo* žiedas, jazmino, razetos, mėtos šakelytė: „*Mama, eidama į bažnyčią, suriša siūlaliu bukiečiuoką – ir rūtų, mėtų, diemedžio, jazmino, kad žydi, plačios mėtos – viskas dėl kvapo.*“ Ir vyrai į kišenėlę tankiai įsikišo kvepiantį žiedelį ar šakelę. Į maldaknyges vietoje paveikslukų prisidėdavo džiovintų našlaičių, rūtų šakelių.

Prie mirštančio žmogaus kviesdami kunigą, jei yra rūtų, jomis puošė stalą: didelę apverstą lėkštę pakiša po staltiese, ją aplink apdeda rūtų šakelėm. Kunigas „*atsineštą Švenčiausią*“ padeda į tą papuoštą vietą.

Kambarinės gėlės

Kambarines gėles augino dėl gra-
žumo: „Langai buvo pilni, einantys net
žiūrėdavo pasistoję“; „Kad nėr gėlių ant
langų, tai gryčia kaip daržinė“. Vartojo ir vaistams. Augino tokias gėles:

Alijošius (*Aloë*). Net po kelis turėdavo: „Alijošius būtinai buvo – vaistai.“ Jo
dėjo ant žaizdų: „Jei išipjausi pirštą, tai tuojau nupjausi vieną lapelį, žievę nulupsi,
viduj tokie drebulai, uždedi ant piršto – ir sugyja.“ Spiritinę ištrauką gėrė nuo blo-
gumo, „kai pašla rankos, ir tuo tirpalu patrina“. Pabarstyta cukrum ar medum, jei
jo turėjo, vartojo nuo kosulio.

Langinės mėtos (kvapusis bazilikas – *Ocimum basilicum*). Kai kas jų dėjo į
sūrį: „Į puodynę su rūgštu pienu, sušildžius išmeta šakutę.“

Berželiai, pelioko ašaros (fuksija – *Fuchsia*). Kai kas sakė nelabai gerai turėti
tų gėlių, nes „labai verkti reikės tuose namuose“.

Čebatėlis, kuntapliukas (kalceoliarija – *Calceolaria*). „Oi, kaip reikia kuntapliuko
“,– sakydavo. Nežinojo, kad vasarinė, tik įsitaiso – ir vėl nėr.“

Mirtos (*Myrtus communis*). Pasakoja E. Piskarskienė: „Mamytės buvo didelė
mirta. Tai, jei kas ženydavosi, prašydavo atėję. Žiemą negi visada rūtų turėjo. Kas turi
rūtų, mirtų nieiško. Mirtos buvo madoj.“ Apdėdavo mirtų šakikėm per Velykas
kiaušinius lėkštėje. Mirtos būdavo didelės, gražios, turėdavo jų daugiau. Mirtos
buvo mėgstamiausios gėlės. „Mamytės mylimiausia gėlė, didelis vazonas, trąšus.“

Leandras (paprastasis oleandras – *Nerium oleander*).

Grūšnela (japoninis ožekšnis – *Evonymus japonica*). „Kaip grūšnės lapai.“

Tarpukariu kryžkelėje prie Koetkų pavasarininkų
pastatytas ir apvainikuotas kryžius.
Iš T. Šmilienės albumo

Pipirai, pipirmakštės (vienametė paprika – *Capsicum annuum*). Nesupjaustytus jų vaisius užpildavo degtine. Trynėsi nuo reumato, ant dantų dėjo nuo skaudėjimo: „*Labai smarkus.*“

Rožytės, rožės (juostuotoji pelargonija – *Pelargonium zonale*). Turėdavo net kelių spalvų. T. Šmilienė sako, kad tai labai atsparios gėlės: „*Labai nebuvo kur apsigrižt su gėlėm. Žiemą varstotas uošvio stovėjo. Jis su vyru baldus, bačkutes sviestui darė. Būdavo dulkės nuo medžio, tai gėlės ir neaugo. Vasarą nieko, o žiemą, būdavo, išmiršta. Tik šios žydėdavo ant langų, kad ir prastos sąlygos.*“

Palergonijos, nasturkavos palergonijos (didžiažiedės pelargonijos – *Pelargonium grandiflorum*). Turėdavo kelių rūšių.

Jeronimas (kvapioji pelargonija – *Pelargonium odoratissimum*). Gydėsi skaudamus dantis, ausis: „*Šakelę nuplėsdavo, patrindavo ir ant danties ar ir ausytėn įkiša, kad skaudėdavo. Apriša skarelę – ir pasveiksta. Taip gydė vaikus ir didelius.*“

Geležinės mirtos (dygioji pelziedė – *Ruscus aculeatus*). „*Labai atspari viskam, nereikli. Išskirsto ją. Visos senos panos turėdavo, kad jos be jokių rūpesčių.*“

Petunijos (*Petunia*). Būdavo tuščiaviduriais ir pilnaviduriais žiedais, prisiplencuodavo.

Ėgliukas (smidras – *Asparagus*).

Balsaminkos (balzamininė sprigė – *Impatiens balsamina*). Turėjo 2–3 vazonėlius, pasisėdavo. Žydėdavo per vasarą.

Senovinis Petriukas (balzaminas – *Impatiens walleriana*). „*Petriuku vadino, nes labai graži gėlė.*“

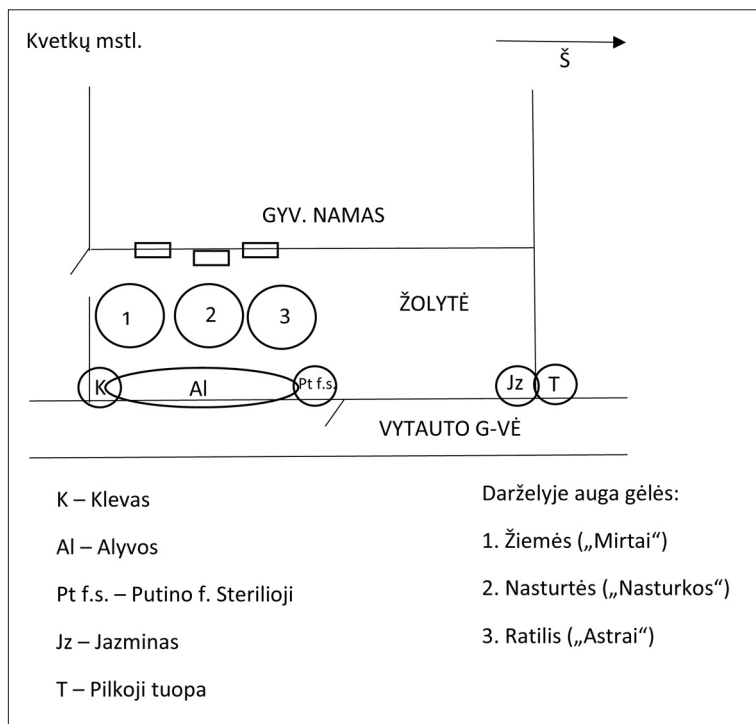
Gėlių buvo ir įstaigose: „*Pašte buvo didela grūšnėla. Ant grindų, prie lango*“; „*Vaistinėje ant lango rožių 2 vazonėliai, kampe kur leandras stovėjo.*“

Gėles daugino ūgliais, sėklomis, padalijimu: „*Kur sėklas nuima, sėklom, plenciais kitas sodino. Pasodina, užvožia stikline, prigija, pradeda augti, tada nuima.*“ Padalijimu daugino geležines mirtas, eglutes. Apie eglutę taip sakė: „*Reikia atskirti iš šaknų, bulbytės yra, reikia, kad iš jos augmenėlis būtų.*“ Mirtą – iš šakutės: „*Nupjovei, pasodinai, dar užvožei stikline, kad geriau prigytų.*“ Leandrus šakeles mirkė vandenyje. Į butelį įpylė vandens, žemės ant dugno ir laukė, kol išleis šaknis. Vandens vis papildė. Pelargonijų nuskynė šakeles: „*Nuskina tokį vaikelį ir išleidžia šaknis vaikelis.*“

Ieškodavo kur pripuvusios, riebesnės, trašesnės žemės iš skiedrynų, patvarčių, „*labai populiari kurmiarausių žemė gėlėm*“. Kai kas ir pakaitindavo: „*Dėdavo ant blėkos ir kaitino ant plytos, kol karšta žemė lieka. Gyviai išnykdavo. Geriau po to augdavo.*“

Daugiausia vazonus sukaldavo vyrai, broliai. Ir pačios moterys susikaldavo: „*Mamytė pati susikaldavo. Vyro nebuvo, žuvęs kare.*“ T. Šmilienės vyras buvo stalius, tai ir padažydavo: „*Daugiausia vyras medinius sukaldavo. Apdažydavo, kaip meistras dažų turėjo, daugiau žaliai apdažė.*“ Dar augino „*visokiose blėšinytėse*“. Vazonus, ypač prastesnius, apskudavo tampomu žaliu, baltu ar raudonu popierium. To paties popieriaus juoste aprišdavo viršų, pakarpydavo „*karbatkytėm*“. Molinių vazonų retai kas pirko, „*pakietai gyveno (susispaudę dėl pinigų)*“.

Kad palangės nepūtų, po vazonais dėjo *kryžavonkėles*. Jas sukaldavo iš nužievintų medžio pagaliukų: „*Kryžavonkytes iš juodalksnio, baltalksnio, beržo skelto darė.*“ Mergaitės ir pačios, karves ganydamos, pasidarydavo iš baltalksnio – minkštas medis. Arba sukryžiuodavo ir apystores balanas.

Tacijanos Šmilienės
gėlių darželis. Kvetkų
miestelis

Gėles persodindavo kasmet ar kas dvejus metus. „Jei nevysta, gražus kelmelis, tai nepersodina. Kai pradeda prasčiau augti, matai, kad per mažas vazonas.“ Kartais nepersodino, o iškabino seną žemę, šone pridėjo senos. Žydėjimo metu gėlių nepersodindavo. Vasarinių gėlių nereikėjo persodinti: „Pasėjo, paaugo, nužydėjo, sėklas nusiima ir išmeta.“

Papildomai gėlių netrešdavo, nes žemė būdavo gera. Jei žemė „kūda, nelinksma“, reikia patrešti „atskiestu karvių mėšlu, neraugintu: į kibirą įdedi pusę karvės blyno“.

„Žemė kad sausa, ir laistai“. Gėles stengėsi laistyti lietaus ar iš kūdros atsi-
neštu vandeniu: „Pataikydavom daugiau lietaus vandenį, nueinu į Nemunėlį pasisemiu.“
Kai tokio nebuvo, tai laistė pastovėjusiu šulinio vandeniu. Vanduo turi būti nei
šiltas, nei šaltas: „Apyšilčiu vandeniu jei liesi gėles – prapuola gėlės.“ Kai kas turėjo
specialų šaukštą, puoduką laistymui: „Tetulė liedavo su dideliu šaukštu mediniu.
Šaukštą specialiai turėjo. Geriau susigeria, ne taip daug pripila. Turėjo ir puoduką ema-
liuotą. Juo pasemia vandenį ir šaukštu pilia. Palaisčius įdeda šaukštą į puodelį ir padeda
šalia gėlių vazonų.“

Vasarą vazonus išneša į nesmarkų lietų. Žiemą nupurkšdavo iš burnos
vandeniu ant grindų pastatę. Kiti apdulkęjusių lapus tik su drėgnu skuduru
apšluostydavo, nes nenorėjo purkšti: „Grindų nebuvo, tai, jei purkšti, sušlampa asla,
purvynė atlieka.“ T. Šmilienė pasakojo, kad jų gėles vyras nupurkšdavęs: „Vyras
nupurkšdavo. Jis buvo mokinęsis kriaučium, tai mokėjo gerai purkšti. Aš tai nemoku.
Man teka per barzdą. Kriaučium jam būti nepatiko, geriau staliavo.“ Mirtas kartais
plaudavo su muilu: „Su rankom aptrina muilinu vandeniu. Po to švairiu vandeniu
nupurškia – tada švarios, lapeliai blizga. Tik mirtom taip darė. Kitas tik nupurškė, nes
kitų lapeliai apsilaužys.“

Apsirgusias, užpultas amaro išmesdavo. „Jei musas užpuola, tai užsisodina naują, kad neužkrėstų kitų.“

Gėles sėdavo, sodindavo, persodindavo per jauną mėnulį ar per priešpilnį. T. Šmilienės mama nežiūrėjo mėnulio: „Netikiu, visos dienos prieš Dievą vienodos.“

Sako, kad gėlėms augti geriausia tame namo gale, kur saulė teka – rytų pusėje. Vasarą gėles laikė gryčioje ir seklyčioje. Žiemą sunešdavo į gryčią, nes seklyčioje buvo šalta. Žiemą įdėdavo antruosius (*dubultus*) langus, tai ant palangių nelikdavo vietos. Tada gėles statė ant suolų, pritaisydavo lentą prie palangės, sukaldavo specialius staliukus gėlėms: „Vyras buvo padaręs tokį suoliuką gėlėms: vienas laiptelis žemiau, kitas – aukščiau.“

Pasakojo:

Marytė Binauskienė, gim. 1923 m. Kvetkū mstl.
Adolfas Gavėnas, gim. 1903 m. Mantvydiškio k.
Marijona Gužienė, gim. 1903 m. Panemunio k.
Petras Jakštas, gim. 1899 m. Stramilių k.
Eleonora Januševičienė, gim. 1910 m. Šiekštiniškų k.
Jonas Kudukis, gim. 1927 m. Barỹškių k.
Elžbieta Piskarskienė, gim. 1916 m. Palėpio k.
Tacijana Šmilienė, gim. 1910 m. Kvetkū mstl.
Bronislava Tindžiulienė, gim. 1914 m. Šarkiūnėlių k.
Vilius Žeimys, gim. 1932 m. Kuprių k.

Straipsnis spausdintas „Lietuvos valsčių“ serijos monografijoje „Panemunis. Čedasai. Suvainiškis“ (vyr. redaktorius sudarytojas Venantas Mačiekus).

Straipsnio kalbos redaktorė Margarita Mačiekienė, korektorė Rasa Kašėtienė, anglų k. redaktorius, vertėjas Aloyzas Pranas Knabikas.

Straipsnio priedai skelbiami atskirai tam skirtuose leidinio skyriuose:

1. Straipsnio santraukos lietuvių ir anglų kalbomis.
2. Žinios apie autorių.

Nurodymai dėl straipsnių naudojimo (citavimo): Skelbiant ar bet koku būdu panaudojant bet kurį elektroninio serialinio leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai“ svetainės www.llt.lt straipsnį ar jo dalį kartu su juo privaloma skelbti leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai“ visą nesutrumpintą pavadinimą, jo tarptautinio standartinio serialinio leidinio numerį ISSN 2029-0799, interneto svetainės www.llt.lt pavadinimą, tomo (darbo) sutartinį kodinį pavadinimą, straipsnio autorių, straipsnio pavadinimą, „Lietuvos valsčių“ serijos ir monografijos, kuriai straipsnis parašytas, pavadinimus bei straipsnio pirmojo paskelbimo serijos monografijoje ir jo paskelbimo svetainėje www.llt.lt datas (jei šios datos sutampa, skelbiama viena – paskelbimo svetainėje www.llt.lt data).